

บัญชาขาดก

ประชุมนิทานในประเทศนี้แต่โบราณ ๕๐ เรื่อง

ภาคที่ ๒

จากวางเอก พระยารพวงศ์พิพัฒน์ แลคุณหญิงวรพวงศ์พิพัฒน์

พิมพ์ในการปลงศพของคุณ

หม่อมสาย นพวงศ์ ณอยุธยา

เมื่อบัดนี้ พ.ศ. ๒๔๖๘

พิมพ์ที่โรงพิมพ์บรรณวัฒนาการ

หอสมุด
๑๒

คำนำ

จางวางเอก พระยารวรพงศ์พิพัฒน์ กับคุณหญิงวรพงศ์พิพัฒน์ จะ
ทำการปลงศพลงของคุณ หม่อมสาย นพวงศ์ณอยุธยา หม่อมของหม่อมเจ้า
กรรเจียก ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศวร์วิดิวัตร ผู้เป็นมารดา
ของคุณหญิง ให้มาแจ้งความยังหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ว่ามี
ศรัทธาจะรับพิมพ์หนังสือเป็นของถวายแด่เจ้าแจกเนื่องในการกุศลทักษิณานุ
ทานเวดอาณาปณิกกิจเรื่อง ๓ ขอให้กรรมการช่วยเลือกเรื่องหนังสือให้
ข้าพเจ้าแจ้งแจ้งความถึงเรื่องหนังสือบัญญัติชาติก ซึ่งหอพระสมุดฯ กำหนด
รวบรวมพิมพ์มาแล้วโดยลำดับ แลชวนพระยารวรพงศ์พิพัฒน์กับคุณหญิง
ขอให้ช่วยรับพิมพ์อีกตอน ๓ ก็เห็นชอบด้วย ข้าพเจ้าจึงเลือกเรื่องบัญญัติ
ชาติกภาคที่ ๒ ให้พระยารวรพงศ์พิพัฒน์กับคุณหญิงพิมพ์ตามประสงค์
หนังสือบัญญัติชาติกนี้ คือประมุขนิทานเก่าแก่ที่เล่ากันในเมืองไทยแต่
โบราณ ๕๐ เรื่อง พระดั่งมีชาวเชียงใหม่รวบรวมแต่งเป็นชาติกไว้ในภาษา
มคธ เมื่อพระพุทธศักราชประมาณราวในระหว่าง ๒๐๐๐ จน ๒๒๐๐ ปี อัน
เป็นสมัยเมื่อพระดั่งมีชาวประเทศนี้พากันไปเล่าเรียนมาแต่ลังกาทวีป มีความรู้
ภาษามคธแตกฉาน เอาแบบอย่างของพระภิกษุสงฆ์ในลังกาทวีปมาแต่ง
หนังสือเป็นภาษามคธขึ้นในบ้านเมืองของตน แต่งเป็นอย่างอรรถกถาธรรมา
ธิบาย เช่นคัมภีร์มงคลที่ป็นต้นบ้าง แต่งเป็นเรื่องตำนานประวัติ เช่น
คัมภีร์ชนกาดมาตินเป็นต้น ตามอย่างเรื่องมหาวงศ์พงศาวดารลังกาบ้าง แต่ง

เป็นชาดก เช่นเรื่องบัญญัติชาดก^๕ เขาอย่างนิบาตชาดกบ้าง โดยเจตนา
จะบำรุงพระศาสนาให้ถาวร และจะให้หนังสือซึ่งแต่งนั้นเป็นหลักฐานมั่นคง
ด้วยเป็นภาษาเดียวกับพระไตรปิฎก แต่หนังสือบัญญัติชาดก^๕ เห็นจะแต่งใน
ตอนปลายสมัยที่กล่าวมา เพราะความรู้ภาษามคธทูtram^๕ ลงไม่ถึงหนังสือ
แต่งขึ้นก่อน

หนังสือบัญญัติชาดก^๕ นั้นฉบับเดิมเป็นคัมภีร์दान จำนวนรวม ๕๐ ผูก
ด้วยกัน เดียวกันเห็นจะมีอยู่แต่ในประเทศสยาม กับที่เมืองหลวงพระบาง
แต่ที่กรุงกัมพูชา^๕ ที่อนทาม^๕ มีเรื่องราวปรากฏว่าเคยได้นับไปถึงเมือง
พม่าครั้งหนึ่ง พม่าเรียกว่า “เซียงใหม่^๕ ๒๓๓๕ ” แต่พระเจ้าแผ่นดินพม่า
องค์ใดองค์หนึ่งดำรัสว่าเป็นหนังสือแต่งปลอมพระพุทธชวจนะ^๕ ตั้งให้เผาเสีย ใน
เมืองพม่าจึงมิได้มีหนังสือบัญญัติชาดก^๕ เหลืออยู่ คำที่ถือว่าแต่งปลอมพระ
พุทธชวจนะนั้น เพราะพระเจ้าแผ่นดินพม่าองค์นั้นหลงเชื่อว่าหนังสือนิบาตชาดก
หรือที่เราเรียกกันในภาษาไทยว่า “เรื่องพระเจ้าहारอย^๕ ๒๓๓๕ ๒๓๓๕ ” เป็น
พระพุทธชวจนะ^๕ ซึ่งที่แท้หาเป็นเช่นนั้นไม่ ความจริงเป็นดังพระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชวินิจฉัยไว้ในพระราชนิพนธ์
คำนำหนังสือนิบาตชาดกภาคต้น ซึ่งโปรดฯ ให้พิมพ์เมื่อในรัชกาลที่ ๕ ว่า
เรื่องนิบาตชาดกนั้นคงเป็นนิทานที่เล่ากันในพื้นเมือง มีมาแต่ก่อนพุทธกาลช้านาน
เมื่อพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเวไนยสัตว์ ทรงยกเอาเรื่องนิทานมาแสดงเป็น
อุปมาในพระธรรมเทศนา^๕ เอง ๆ ก็ธรรมดาในเรื่องนิทานย่อมต้องมีตัวดี
ตัวชั่ว ตัวดีจะเป็นคนก็ตาม จะเป็นสัตว์เดียรัจฉานก็ตาม ย่อมเรียกว่า

“มหาสัตว์” มาเกิดสัมมตชนต่อภายหลังพระพุทธกาลว่า มหาสัตว์ในเรื่อง
 ชาดกนั้น คือพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ ครั้นเมื่อมาคบแต่งร้อยกรองพระไตร
 ปิฎกกันในชั้นหลัง ๆ ผู้แต่งประสงค์จะปลุกศรัทธาให้มั่นคงตามความเชื่อถือ
 ของตน จึงแต่งประชุมชาดก ประหนึ่งว่าพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้ชัดเจน
 ว่ามหาสัตว์นั้น ๆ มาเกิดเป็นพระพุทธองค์ และบุคคลหรือสัตว์อื่นนั้น ๆ มาเป็น
 ชุณหสนุในปัจจุันชาติ รูปเรื่องชาดกจึงเป็นเช่นปรากฏอยู่ในหนังสือนิบาต
 ชาดก เพราะความเป็นดังอธิบายมานี้ ที่พระสงฆ์ชาวเขียงใหม่เอานิทานในพื้นที่
 เมืองแต่งเป็นชาดก เป็นแต่แต่งตามแบบอย่างหนังสือเก่า ซึ่งพระคณิศรจนา
 จารย์ได้แต่งมาแต่ปางก่อน หาได้ตั้งใจจะหลอกดวงผู้หนึ่งผู้ใดว่าเป็นพระพุท
 ธิคุณไม่ พระเจ้าแผ่นดินพม่าหากเข้าพระทัยหลงไปเอง

ต้นฉบับหนังสืออธิบายชาดกที่มีอยู่ในสยามประเทศนี้ ไม่มีครบ
 บริบูรณ์แห่งใด ๆ มาช้านาน แม้หนังสือฉบับหอหลวงซึ่งได้มาไว้ในหอพระ
 สัมมตสำหรับพระนครก็ไม่มีครบบริบูรณ์ กรรมการหอพระสัมมตฯ ได้พยายาม
 สืบหาฉบับที่ขาดมาหลายปี ไปได้ฉบับมาแต่วัดระฆังบ้าง ได้มาแต่วัดอรุณ
 บ้าง เมื่อเร็ว ๆ นี้ได้มาจากวัดประทุมคงคาอีกตอนหนึ่ง รวบรวมเข้ากันจึง
 ได้ฉบับครบบริบูรณ์เมื่อใน พ.ศ. ๒๔๖๖ การที่จะพิมพ์หนังสืออธิบายชาดก
 เป็นพระประสงค์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสัสมตอมรพันธุ์ เมื่อยัง
 เสด็จดำรงตำแหน่งเสนาบดีหอพระสัมมตสำหรับพระนคร ได้ทรงพระอุสาหะ
 แปลเรื่องสัมมตโทษ อันเป็นนิทานเรื่องต้นบัญญัติชาดกไว้เรื่องหนึ่ง แต่เข้าใจ
 ว่าคงจะเป็นเพราะเมื่อทรงแปลแล้ว จึงทราบว่าต้นฉบับหนังสืออธิบายชาดก

สารบัญ

กนกวรรณราชชาดก

หน้า ๓

วิชัยบัณฑิตชาดก

๑๑ ๓๓

ธรรมโศคนทกชาดก

๑๑ ๓๒

บัญญัติชาตก

เรื่องที่ ๑๖ ถึงเรื่องที่ ๑๘

พระราชกฤษฎีกา (แจ่ม บรณนนท์)

เปรียญ ๖ ประโยค วัตรราชบูรณเรียง

๑๖ กนกวรรณราชชาตก

ภูตบุปผ์ ภูิกุขเว กนกจิตเต นาม นคเร กนกวรรณ โณ นาม
ราชา กนกเทวียาย สุธธิต์ ตุสมิ รชชั กาสเรสิ ชมพูทีเป อีสุสโร โหติ.

ในกนกชาตกนั้นมีความว่า วันหนึ่งภิกษุทั้งหลายประชุมกันในโรง
ธรรมสภา กล่าวสรรเสริญพระเดชพระคุณของสมเด็จพระบรมศาสดา ด้วย
เรื่องภคตทานการบริจาคภัตตาหาร

ขณะนั้น สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ได้ตั้งโรงธรรมสภา จึงมี
พระพุทธปฏิภาตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภคตทานนั้นได้เคยมีมาแต่ในกาล
ปางก่อน เมื่อครั้งพระเจ้ากนกวรรณราช แล้วยราชสมบัติอยู่ในพระนคร
กนกวัต พระอรรคมเหษีทรงพระนามว่า กนกเทวีราชกัญญา พระเจ้ากนก
วรรณราชนั้น เป็นเอกราชทรงอิศรภาพเป็นใหญ่ในชมพูทวีป ปุโรหิตาจารย์
ของพระเจ้ากนกวรรณราชนั้น เป็นผู้รอบรู้ศาสตร์ศาสตร์ทั้งปวง

บัญญัติชาดก

อยู่มากวันหนึ่ง พระเจ้านกวรรณราชมีรับสั่งให้หาปุโรหิตาจารย์เข้าไปเฝ้า แล้วมีพระราชดำรัสถามว่า ดูกรอาจารย์ ในบั้นนี้ ความสุขจะมีมากหรือ หรือว่าความทุกข์จะมีมากอย่างไร ดาวฤกษ์ได้แสดงเหตุผลเป็นไหน ท่านอาจารย์จงตรวจตราดูให้รู้เหตุทั้งในบั้นปัจจุบันและเบื้องหน้า

พราหมณ์ปุโรหิตได้ฟังรับสั่งถาม ก็พิจารณาตฤกษ์ยามตามตำราได้ยวเขต ก็แจ้งเหตุอันร้ายแต่ในบั้นนี้ จึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นมหाराช ข้าพระองค์พิจารณาตามคัมภีร์ได้ยศาสตร์ เห็นว่าบั้นนี้จะมีความสุขมาก เหมือนเมื่อบ่อนประกอบกฤตยุมทุกขน้อย ราษฎรทั้งหลายจะมีความสุขตำราญ สรรพสิ่งธัญญาหารในพระราชอาณาจักร จักบริบูรณ์อุดมดี ข้าแต่มหाराชเจ้า แต่ทว่าเมื่อถึงกำหนด นับแต่บั้นไปอีกสี่บับดวงแล้ว จะเกิดทุพภิกขภัยข้าวแพง ฝนจะแล้งถึงสี่บับสี่ปี แม้แต่หยาดวารีเดี๋ยวก็มีได้ตกในพระราชอาณาเขตพระพุทธรเจ้าข้า

พระเจ้านกวรรณราชได้ทรงสดับดังนั้น ก็มพระหฤทัยอันหวนหวาดประจุกตั้งว่าถูกยิงด้วยลูกศรอันทรมทราบไปด้วยยาพิษ มีพระกมลจิตต์ประกอบไปด้วยความทุกข์ โดยทรงพระปริวิตกว่า น่าสังเวชนัก นับแต่บั้นไปอีกสี่บับจะมีอันตรายคือข้าวแพง เพราะฝนแล้งถึงสี่บับสี่ปี มหาชนเป็นอันมากจะพากันหนีหายเสียแล้ว ชมพูทวีปจะว่างเปล่าจากมหาชน ถึงจะมีอยู่บ้างก็เบาบางไม่สมบูรณ์ เราจะทำประการใดดีหนอ ทุพภิกขภัยคือข้าวแพงเพราะฝนแล้ง จึงจะไม่มโนเบืองหน้า เมื่อทรงสังเวชสถพระหฤทัย ถึงทุพภิกขภัยอันจะมีในเบืองหน้าดังนี้ จึงมีรับสั่งให้อามาตย์ทั้งหลายไปประชุม

พร้อมกันหน้าพระदान ครั้นแล้วความตามคำปโรหิตาจารย์ทูตทำนาย แล้ว
มีพระราชดำรัสว่า ดูกรท่านทั้งหลายผู้เจริญ ท่านทั้งหลายจงพากันไปในชมพู
ทวีปทั้งสิ้น บอกกล่าวมหาชนทั้งหลายให้รู้ทั่วกันว่า นับแต่บัดนี้ไปอีกสิบ
ปีล่วงแล้ว จะเกิดทุกข์ภัยชาวแพ่งเพราะฝนแดงถึงสิบสองปี ให้มหาชน
ทั้งหลายพากันทำไร่ไถนา หว่านข้าวกล้าลงในที่ลุ่มที่ดอนทั้งปวง เมื่อชาว
ติดตามผลออกรวงแล้ว จงเก็บเกี่ยวมันทุกไร่ ในยุ้งฉางทุกบ้านทุกเรือน

อำมาตย์ทั้งหลายรับพระราชโองการแล้ว ก็แยกกันไปเที่ยวบอกกล่าว
ป่าวร้องชาวชมพูทวีปให้รู้ทั่วกันตามมรสุม มหาชนทั้งหลายได้ฟังดังนั้น
ก็พากันทำไร่ไถนาเก็บข้าวเปลือกขึ้นมันทุกไร่ ในยุ้งฉางทุกบ้านทุกเรือน

ฝ่ายพระเจ้ากนกวรรณราชชนนี ครั้นทรงทราบว่า ชาวชมพูทวีปเก็บ
ข้าวเปลือกไว้ตามยุ้งฉางเสร็จแล้ว จึงมรสุมให้อำมาตย์ทั้งหลายไปเที่ยว
ตรวจตรา ประมาณดูข้าวเปลือกของมนุษย์ทั้งหลาย ที่มอยู่ในบ้านน้อย
เมืองใหญ่แต่ปัจฉิมคามราชธานี ว่าจะมีอยู่ประมาณสักเท่าใด ครั้น
อำมาตย์ทั้งหลายออกไปตรวจตราประมาณข้าวเปลือกแล้ว ก็กลับเข้ามา
กราบทูลให้ทรงทราบว่า ข้าวเปลือกทั้งสิ้นมอยู่ประมาณเท่านั้น ๆ พระเจ้า
กนกวรรณราชได้ทรงทราบประมาณข้าวเปลือกในชมพูทวีปทั้งสิ้นแล้ว ก็
บริจาคราชทรัพย์ซื้อไว้เป็นของหลวง สำหรับได้แจกจ่ายในเวลาเมื่อเกิด
ทุกข์ภัยตามสมควร

ครั้นถึงกำหนดสิบปีล่วงแล้ว อย่างเขายกสิบเอ็จ นำฝนมาทว่าหยาด
หนักมิได้ตกในชมพูทวีป มนุษย์ชาวเมืองทั้งหลายถูกทุกข์ภัยเบียดเบียน

อดอยากอาหารล้มตายลงเป็นอันมากชนทุกชน บางที่ตายวันละร้อยคน บาง
ที่ตายวันละพันคน บางที่ตายวันละหมื่นวันละแสนคน พืชพันธุ์ที่ปลูก
พังครumbleไปด้วยกลิ่นทรากศพของมนุษย์ ประดุจดังว่าดูฐานะประเทศป่าช้า
เป็นที่น่าพิลึกพิงกด้วยยิ่งนัก

ในลำดับนั้น พระเจ้ากนกวรรณราชเสด็จประทับอยู่บนพื้นปราสาท
จึงมีพระราชดำรัสแก่อำมาตย์ทั้งหลายว่า ดูกรท่านทั้งหลายผู้เจริญ ในชมพู
ทวีปนี้แรงกาแล่นซึ่งทั้งหลายย่อมก่อกินทรากศพ ให้มีกลิ่นอันทรหอบพุ่งไป
ทั้งกุดริดาทั้งหลายก็พากันชุ่มช่อนอยู่แต่ในเรือน มิได้แต่เห็นพระจันทร์พระ
อาทิตย์ ท่านทั้งหลายควรจะไปอาศัยอยู่ในราวป่า ไม่ช้าเท่าไรก็จะพา
กันตาย หรือท่านทั้งหลายปราถนาจะไปอยู่ที่ใด ก็จงพาบุตรภรรยาไป
อยู่ในที่นั้น ตามความปราถนาเถิด

อำมาตย์ทั้งหลายได้ฟังพระราชดำรัสอนุญาตดังนั้น จึงกราบทูลว่า
ข้าแต่สมเด็จพระราชาเจ้า ข้าพระองค์ทั้งหลายจะขออาศัยพึ่ง โพธิ์ร่มถาวรอยู่
ในเมืองนกกบทบุตรแดภรรยาทั้งหลาย แม้ถึงจะทำกาตกรรมตาย ก็ขอ
ตายอยู่ที่ใกล้บาทมุตของพระองค์ พระพุทธเจ้าข้า

พระเจ้ากนกวรรณราชก็ได้ตรัสประการใด คงพระราชทานข้าวหตวง
ให้แก่พวกอำมาตย์ แลมหาชนทั้งหลายทุก ๆ วัน ทั้งพระราชทานแก่ทารก
ของชาวเมือง แลทารกของพวกอำมาตย์ทั้งหลาย ประมาณได้ ๕ เดือน
ข้าวเปลือกของหตวงที่เป็นส่วนพระราชทานก็หมดสิ้น ยังเหลืออยู่แต่ข้าว
สำหรับพระกระยาหาร แลสำหรับพระมเหสีราชบุตรราชธิดาเท่านั้น ครั้น

ส่งไปอีกเดือนหนึ่ง ชาวทั้งนั้นก็หมดสิ้น คงเหลืออยู่แต่ชาวदारประมาณ
 ๓๐๐ คน สำหรับพระกระยาหารของพระเจ้ากนกวรรณราชแต่พระราชกุมาร
 เท่านั้น พระนางกนกราชเทวีผู้เป็นอรรคมเหษี จึงเอาชาวदार๓๐๐คนนั้นมา
 หุงเป็นพระกระยาหาร แล้วเก็บไว้สำหรับจะให้พระราชดามีแต่พระราชกุมาร
 ทรงเสวย

ในขณะนั้น มีพระปัจเจกโพธิองค์หนึ่งอยู่ณยอดเขาคันธมาถน์ พระ
 ปัจเจกโพธิ์นั้นทรงอำนาจมาก ด้วยสามารถปัจเจกโพธิญาณ เข้าดูนิมิต
 สืบมาบัดอยู่ ๗ วัน ครั้นถึงวันที่ ๘ ออกจากสมาบัติแล้ว จึงพิจารณาดูสัตว
 โลก ด้วยทิพยจักษุญาณอันบริสุทธิ ดั่งดวงเสี้ยวซึ่งจักษุอันเป็นของแห่งมนุษย์
 ประดุจดั่งว่าจักษุแห่งเทพยดา ก็ได้เห็นเหตุในชมพูทวีปทั้งสิ้น จึงคิดรำพึงว่า
 น่าสังเวชนัก สัตว์โลกทั้งหลายมีแต่ประกอบไปด้วยความประมาท มิได้
 บำเพ็ญทานรักษาศีลแต่มีได้เจริญเมตตาทานา ทังมิได้กระทำดีการบูชา
 พระพุทธพระธรรมพระสงฆ์ แต่มีได้ปฏิบัติเพียงดูบิดามารดา แลปราศจาก
 ความเคารพผู้ที่เจริญกว่าในตระกูล มีผู้เฒ่าผู้แก่บิดามารดาเป็นต้น การ
 ที่สัตว์โลกมาพากันมีความประมาทเช่นนั้น โรคภัยอันตรายทั้งปวงเป็นอันมาก
 จึงบังเกิดมีขึ้นในชมพูทวีป ครั้นพระปัจเจกโพธิ์คิดรำพึงดังนี้แล้ว จึง
 พิจารณาต่อไปว่า เราควรจะทำการสังเคราะห์ผู้ใดก่อนดีหนอ ก็เห็นด้วย
 ญาณจักษุว่า พระเจ้ากนกวรรณราชนั้นเป็นหน่อพุทธชาตจึ่งได้ตรัสเป็น
 พระพุทธเจ้าในอนาคตกาลภายหน้า เราควรทำการสังเคราะห์แก่พระเจ้ากนก
 วรรณราชนั้น ให้ได้ทรงบำเพ็ญทานบารมี จะได้เป็นที่สรรเสริญของ

ประชาชนทั่วไปในชมพูทวีป พระปัจเจกโพธิเจ้าพิจารณาเห็นดังนี้ จึงเหาะ
ไปโดยอากาศ ดอยอยู่ตรงพระราชนิเวศน์ของพระเจ้ากนกวรรณราชัน

ฝ่ายอำมาตย์ราชเสวกทั้งหลาย ได้เห็นพระปัจเจกโพธิประดิษฐานอยู่
ณอากาศ จึงกราบทูลพระเจ้ากนกวรรณราชว่า ข้าแต่ดมมคติเทวราชเจ้า โน้
นักษะเหาะมาเพื่อจะเคียวกษัตราพระองค์ทั้งหลายโดยแท้ พระเจ้ากนกวรรณราช
ได้ทรงสดับ ทอดพระเนตรไปเห็นพระปัจเจกโพธิ จึงตรัสว่า ดูกรอำมาตย์
ทั้งหลาย รูปกายที่เหาะอยู่นั้นมิใช่ยักษ์ จักเป็นพระปัจเจกโพธิเจ้าแต่ดีจมา
โดยแท้ ตรัสดังนี้แล้ว ก็ทรงเลื่อมใสในพระปัจเจกโพธิอันบริบูรณ์ด้วย
อิริยาบถอันงาม จึงเสด็จอุฎฐาการจากราชอาสน์ ประคองพระหัตถ์ถวาย
อภิวาทนพระปัจเจกโพธินั้น ด้วยบูชาด้วยเครื่องสักการณ์ของหอมแดดดอกไม้
เป็นต้น

ขณะนั้น พระปัจเจกโพธิก็เหาะลงมาจากอากาศ มาประดิษฐานอยู่
ตรงพระพักตร์พระเจ้ากนกวรรณราชบรมกษัตริย์ ๆ ทอดพระเนตรเห็นพระ
ปัจเจกโพธิถ้อย बातอันแปล่า ก็ทรงทราบว่ พระปัจเจกโพธิเจ้าปราศ
ภักตอาหาร จึงทรงพระดำริหว่า เวदानเรากยากจนเช่นใจเพราะเป็นสมมยที่
เกิดข้าวแพง ไม่สามารถที่จะถวายอาหารบิณฑบาตได้ ทรงดำริหดังนี้แล้ว
จึงตรัสแก่พระปัจเจกโพธิว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ เงินแดดทองกดี ทง
แก้วมณเฑาะแก้วมุกดาแถมานูงผาหมกดี ของข้าพเจ้ามอยเป็นอนมากเหตุอกที่จะ
ประมาณ แต่ทว่าข้าวเปลือกหรือข้าวตำมาทว่าสักทนานหนึ่ง ในเรือนของ
ข้าพเจ้ามโตม ข้าพเจ้าเกิดความเดือดร้อนรำคาญ เดียวใจที่ไม่ได้ถวาย

มณฑลพาศถานแก่พระผู้เป็นเจ้าในครุฑน ^{๕๕} พระบัจเจก โภชกียน้อยมิได้ตอบ
ประการใด

พระเจ้ากนกวรรณราชเห็นอาการดังนั้น จึงทรงพระดำริหว่า พระผู้
เป็นเจ้าทศพรทกษณาทานเช่นนั้น ยากที่เราจะหาได้ โดยแท้ แต่เป็นการจงจิตต์
มฤตจะคิดประการใด ทรงพระดำริหณแล้ว จึงตรัสถามราชบริษัทว่า
ภักตอาหารของใครม้อยู่บ้าง พระราชเทวีได้ทรงฟังจึงทูลว่า ข้าแต่สมมติ
เทวราชเจ้า ข้าวดสารประมาณทนานหนึ่ง หม่อมฉันได้หุงไว้เป็นพระกระยาหาร
สำหรับพระองค์แด่พระราชกุมารม้อยู่ พระเจ้ากนกวรรณราชได้ทรงสดับ จึง
รับสั่งให้ยกภักตภาชนะออกมา แล้วทรงถือเอาภักตอาหารที่เป็นส่วนของพระ
องค์ ทรงพระดำริหในพระหฤทัยว่า ถ้าเราจะบริโภคโภชนาหารนี้ ชีวิต
ก็จักไม่ดำรงอยู่นานเท่าใด เราบริจกภักตอาหารนี้ถวายพระผู้เป็นเจ้าจัก
ประเสริฐกว่า จะได้รับอานิสงส์ผลในภายหน้าเป็นอันมาก อนึ่งสมเด็จพระผู้
มีพระภาคได้ตรัสเทศนาไว้ว่า ร่างกายนี้จะได้จิริฐิตกาดตั้งอยู่นานหามิได้
จะมีแต่ความแตกทำลายเป็นเบื้องหน้า เราจะประโยชน์อะไรด้วยร่างกาย เราจะ
ถวายภักตอาหารนี้แก่พระผู้เป็นเจ้า ทำร่างกายของเราอันไม่มีแก่นสารให้เป็น
แก่นสารชน ทรงพระดำริหดังนั้นแล้ว ก็กล่าวพระคาถาว่า

วิษุบลดา ยถา กาโย ตถา โภณโต อสารโก

อสารกสฺส โภคสฺส สารมาทาย ปณฺทิตโต

ความว่า ดูกรท่านทงหตายผู้เจริญ ร่างกายของเรา มิได้มีแก่นแน่น
หนา คือไม่ตั้งอยู่นานเท่าใด อุปมาดังสายฟ้าอันแตกออกแล้ว ก็พด้นที่จะ

บัญญัติชาดก

ตามสัญญาไปฉนั้น บัณฑิตผู้มีปัญญาพิจารณาเห็นเหตุนี้ จึงกระทำร่างกาย
แด่โรคทรัพย์ทั้งหลายให้เป็นแก่นสาร คือจำแนกแจกทานแด่เคารพท่านผู้มีศีล
แลปฏิบัติบำรุงมารดาบิดาเป็นต้น ถือเอาสิ่งที่เป็ประโยชน์เป็นแก่นสาร
สำหรับตนไปในภายหน้า

พระเจ้ากนกวรรณราชตรีศพระคาถาดังนี้แล้ว ก็มีพระกมดอันผ่องแผ้ว
เบิกบาน ทรงจับสุวรรณภาชนะอันเต็มด้วยพระกระยาหารแล้ว มีพระสรวิรกาย
เต็มไปด้วยบัตติปราโมทย์ เสด็จไปสู่ที่ใกล้พระปัจเจกโพธิธวายนมัสการแทบ
บาทยุคล แล้วตรัสอาราธนาว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ บิณฑบาตทาน
ของข้าพเจ้านั้น จะน้อยหรือมากก็ดี จะเค็รหรือหอมหรือประณีตบรรจงก็ดี
ข้าพเจ้าถวายด้วยจิตศรัทธาได้มั่งคั่ง ขอพระผู้เป็นเจ้าจงรับบิณฑบาตทาน
นี้ เพื่อสงเคราะห์ให้เป็นประโยชน์แด่ความสุขแก่ข้าพเจ้าตั้งนกาลนาน ตรีศ
อาราธนาดังนี้แล้ว ก็ได้ภคตาหารลงในบาตรตั้งความปราถนาว่า ด้วย
อำนาจอันยิ่งใหญ่แห่งภคตทานของข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้าจะเกิดในชาติใดภพใดก็ดี
ขออุบถทุกขภัยทั้งปวง จงอย่าได้มีแก่ข้าพเจ้าทุกภพทุกชาติไป อนึ่งใน
อนาคตกาลภายหน้า ขอให้ข้าพเจ้าได้ตรัสรู้เป็นพระสัมพันธัญญะพุทธเจ้า เมื่อ
ข้าพเจ้ายังท่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏฏ์ราบใด ชนชอว่าทุกข์ภัยอดอยาก
อาหารเห็นปานดังนี้ จงอย่าได้มีแก่ข้าพเจ้าตราบเท่าจนถึงพระปรินิพพาน

ฝ่ายพระปัจเจกโพธิชน ครั้นรับภคตาหารจากบรมกษัตริย์แล้ว เมื่อ
จะกระทำอนุโมทนาจึงกล่าวพระคาถาว่า

เดือนได้ ทานนั้น สัตบุรุษทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ได้โถมนา
 การสรรเสริญไว้ ว่ายากที่บุคคลจะพึงบริจาคได้ ทานใดที่บุคคลให้แล้วด้วย
 จิตต์เดือนได้ศรัทธา นักปราชญ์ทั้งหลายได้กล่าวพรรณาทานนั้น ว่ามี
 ผลานิสงส์มากไม่มีประมาณ ทานใดที่บุคคลให้ด้วยปราศจากศรัทธา ทาน
 นั้นจะมีผลานิสงส์น้อยไม่ไพบูลย์เต็มที

เมื่อพระปัจเจกโพธิ์กล่าวคาถาอนุโมทนาดังนั้นแล้ว ก็เหาะไปโดยอากาศ
 ครั้นถึงยอดเขาคันชมาทหนักกระทำกุตตกิจ ฉันทตอาหารนั้น เมื่อสำเร็จ
 กุตตกิจแล้ว มหาเมฆก็ตั้งขึ้นในอากาศ ด้วยอำนาจผลทานที่บรมกษัตริย์
 ได้ถวายแก่พระปัจเจกโพธิ์นั้น

ฝ่ายมหาชนชาวพระนครทั้งหลาย ได้เห็นมหาเมฆอันตั้งขึ้นมาในอากาศ
 ฉนั้น ต่างก็พูดกันออกอองว่า นิมหาเมฆตั้งขึ้นมาเห็นปรากฏในพนาอากาศควร
 จะอัสัจรรย อ้ามาตยทั้งหลายได้ฟังเสียงเอิกเกริกดังนั้น จึงกราบทูลพระเจ้า
 กนกวรรณราชาว่า ข้าแต่สมมติเทวราชเจ้า มหาเมฆตั้งขึ้นในอากาศดังนี้ ก็
 ด้วยอำนาจบุญบารมีที่พระองค์ได้ทรงถวายภัตตทาน มหาเมฆคงบันดาลฝนให้
 ตกลงในสักกชมพูทวูปในวันนั้นและ พระพุทธเจ้าข้า

พระเจ้ากนกวรรณราชา ได้ทรงสดับจึงทรงพระดำริหว่า การที่มหา
 เมฆตั้งขึ้นปรากฏในอากาศบดิน ก็ด้วยคุณานุภาพแห่งพระปัจเจกโพธิ์ โดยแท้
 ควรเปนมหัสัจรรยยิ่งนัก

ขณะนั้น มหาเมฆยังห้าฝนให้ตกลงชำระพื้นภูมิภาคให้หมดจดสะอาด
 ให้ทราศพลอยไปตกในมหาสมุทรก่อน แล้วยังห้าฝนดอกไม้ทิพย์ให้ตกลง

โดยลำดับ กตบกลันที่ปฏิภูมด้วยทราศัพให้อินทรชานเลื่อมหาย กลายเป็น
 กัดนัตที่วปถพัตต ครนห้าฝนดอกไม้ทพียหยุดแล้ว ในลำดับนั้น มหาเมฆ
 ก็ยงห้าฝนอันระคนไปด้วยขนมของเคียวให้ตกกลงณภูมิภาค มหาชนทั้งหลาย
 กาดังมีความมอดอยาก ก็พากันเก็บขนมของเคียวกินเป็นอาหาร ที่เหลือจาก
 บริโภคก็เก็บไว้ในบ้านเรือนของตน ๆ ครนห้าฝนขนมของเคียวหยุดปวัตตนา
 การ ห้าฝนคือข้าวสารก็ตกกลงโดยลำดับถึง ๗ วัน ในลำดับนั้น ห้าฝน
 คือข้าวเปลือกก็ตกกลงถึง ๗ วัน ในลำดับนั้น ห้าฝนอันระคนด้วยผ้าห่ม
 เครื่องอาภรณ์ แดห้าฝนอันระคนด้วยเงินแดงทองคำ แดห้าฝนอันระคนด้วย
 แก้ว ๗ ประการ ก็ตกกลงมาณพื้นภูมิภาค โดยลำดับ ๆ อย่างละ ๗ วัน ๆ
 เมืองกนกวัตในครั้งนั้น ก็บริบูรณ์ไปด้วยสรรพสมบัติ เต็มไปด้วยเทวดา
 ทิพยสถาน

เมื่อสมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ จะทรงประกาศผลทานนั้นให้แจ้งชัด

จึงมีพระพุทธดำรัสเป็นพระคาถาว่า

สทุชาบุพพุงคมทานิ	อปี กิณฺจปี เย กติ
ปสนฺนา ตีสฺ กาลเสสุ	ลภนฺติ ติวธิฺ สุขิ
มนุสฺเสสุ ยญฺจ เทติ	สกุเคสุ จ ปรี สุขิ
ตโต จ นิพฺพานสุขิ	สพฺพทานเนน ลภติ

ความว่า ทานการให้การบริจาค มีศรัทธาเป็นบุรพภาคส่วนเบื้องต้น
 อีกประการหนึ่ง ผู้ที่บำเพ็ญทานการกุศลนั้น เมื่อมีศรัทธาความเลื่อมใสมั่น
 ในกาตทั้งสาม คือกาตก่อนเมื่อจะบริจาคก็ประกอบด้วยความเลื่อมใสศรัทธา

แต่ขณะเมื่อจะบริจาคอยู่เดาก็มีจิตตยนต์มองได้ ครั้นบริจาคให้แล้วก็เกิด
 ปรีดาโสมนัส เมื่อบริบูรณ์ด้วยเจตนาในสามกาลดังนี้ ผู้บำเพ็ญทานนั้นย่อม
 ได้สุขสมบัติ ๓ ประการ คือสุขสมบัติในมนุษย์ สุขสมบัติในสวรรค์ สุข
 สมบัติอย่างยิ่งคือพระนิพพาน

สตถา อิมิ ชมฺมเทสนิ อahrtiva สมนเด็จพระบรมศาสดาจารย์
 ทรงนำเรื่องในอดีตกาลมาตรัสเทศนาดังนี้แล้ว จึงทรงประกาศพระเจตาริยัตถ์
 ครั้นจบพระเจตาริยัตถ์แล้วทรงประชุมชาตกว่า พระราชกุมารในครั้งนั้น
 กลับชาติมาคือพระราหุลพุทธชิโนรส อามาศย์ในครั้งนั้น กลับชาติมาคือ
 ชรรณเสนาบดีสาริบุตร ปุโรหิตาจารย์ในครั้งนั้น กลับชาติมาคือพระมหา
 โมคคัลลานะ พระนางกนกเทวีผู้เปนมเหสีในครั้งนั้น กลับชาติมาคือนาง
 พิมพาสุนทรานเถรี พระเจ้ากนกวรรณราชบรมกษัตริย์ในครั้งนั้น ตีบชนช
 ประวัตมาคือพระศถาคตในกาลนี้ ท่านทั้งหลายจงทรงจำชาตกดังศถาคต
 แด่ดงมานแด.

จบกนกวรรณราชชาตก

๑๗ วิริยบัณฑิตชาตก

เอกทา กิร สมเย ปณฺจาลราชา เอกรัตนกมฺพล มหาภูจสุส
รณฺโณ เปเสสิ มหาภูจโ จ ราชา ตํ รัตนกมฺพลํ ทิสฺวา เอวมาห

ในชาตกนั้นมีความว่า ฤๅณสมัยครั้งหนึ่ง พระเจ้าบุญจาดราชผู้เป็น
อิศรภาพในบุญจาดนคร ได้ส่งผ้ากัมพลแดงผืนหนึ่งไปถวายพระเจ้ามหารัฐ
ราช ฝ่ายพระเจ้ามหารัฐราชผู้ครองมหารัฐนคร ได้ทอดพระเนตรเห็นผ้า
กัมพลแดงที่พระเจ้าบุญจาดราชส่งมาถวายนั้น จึงตรัสว่า พระเจ้าบุญจาด
ราชผู้เป็นพระสหายของเรา ได้ส่งผ้ากัมพลแดงมีค่าเป็นอันมากมาถวาย ช่าง
ฝ่ายเราควรจะต้องรัตนอันมีค่ามากไปถวาย ให้เป็นราชบรรณาการตอบแทน
จึงจะชอบ ครั้นคิดจนแล้วจึงทรงพระราชดำริห์ต่อไปว่า รัตนอะไรหนอที่จะ
เป็นรัตนอันมีค่ามาก ก็ทรงเห็นวาทรัตนอันอื่น ที่จะม้ค่าได้มอดด้วยพุทธรัตนะ
มิได้มี ควรเราจะส่งพุทธรัตนะไปถวายพระเจ้าบุญจาดราชนั้นเถิด ทรง
พระราชดำริห์ดังนี้แล้ว จึงมรับสั่งให้ช่างทองแม่ทองคำ กระทำให้เป็นผืนผ้า
แดงให้เขียนรูปพระพุทธรูปสมากรสูงประมาณหนึ่งศอก มีพระลักษณะอัน
งามเป็นที่นำมาซึ่งความเลื่อมใส ด้วยภักอันอันชบชุ่มไปด้วยชาติแด่หรรดา
สอดใส่ให้มีดวงตาขงามวิจิตรบรรจง ครั้นพระพุทธรูปสมากรสำเร็จบริบูรณ์
แล้ว ก็ทรงบูชาด้วยเครื่องสักการทั้งหลายต่าง ๆ จึงให้ต่อเส้าเก้าเอารูปพระ
พุทธรูปสมากรนั้นประดิษฐานไว้ในท่ามกลางตำเรือ จึงมอบให้แก่ราชทูตของ

พระเจ้าบญจาดราช เมื่อสำเภาจะออกจากท่า จักรงอภิวาทนพระพุท
 ธิมากรมี่สุนทรวาจาว่า ข้าแต่พระ โลกนายกผู้เจริญ ผู้เป็นสรณะที่พึ่ง
 อาศรัยของสัตว์โลก ผู้ประกอบด้วยพระมหากรุณา เป็นคำสดาอนุเคราะห์
 สั่งสอนสรรพสัตว์ เมื่อชนทั้งหลายผู้เป็นพุทธเวไนยประชุมกันอยู่ณที่ใด พระ
 พุทธองค์ได้ทรงละพุทธศุขมาตชาติแลชัตตยสุขมาตชาติ แล้วเสด็จไปณที่
 ประชุมของเวไนยสัตว์ชนเหล่านั้น ทำประโยชน์แก่ความสุขให้เกิดขึ้น ใน
 กาดเมื่อยังทรงทรมานพระชนมอยู่ พระพุทของค้ทรงพระกรุณาแก่สรรพสัตว์
 ในกาดก่อนนั้นใด ขอพระพุทของค้ได้ทรงพระกรุณาแก่สรรพสัตว์ในกาด
 นั้นนั้น ข้าแต่พระพุทธิมากรมี่เจริญ พระเจ้าบญจาดราชผู้เป็นพระสหาย
 ของข้าพระองค์ เป็นผู้ประกอบด้วยมิจฉาทิษฐิ ถูมิติดจากพระบรมพุทโชวาท
 ที่ตรัสสอน ถ้าแม่พระพุทธิมากรมี่ไปถึงบัญญัตินครแล้ว จักรงกระทำ
 พระพุทปาฏิหาร ทรมานปลดเปลื้องพระเจ้าบญจาดราชผู้เป็นพระสหายของข้า
 พระองค์ ให้หลุดพ้นจากมิจฉาทิษฐินั้นเถิด

พระเจ้ามหารัฐราช ทรงกระทำสักการบูชาพระพุทธิมากรมี่ แด
 ตรีสังวอนด้วยสุนทรวาทดังนี้แล้ว ก็เสด็จลงไปประดิษฐานยืนอยู่ในน้ำ อัน
 ดึกประมาณเพียงพระศอของพระองค์

ในขณะนั้น พระมหาสมุทรก็เต็มเปี่ยมไปด้วยน้ำ อันมีรสดุจทองคำ
 ที่เหลวคว้างอยู่ในเบ้า สรรพพรตนะทั้งหลายมีรสมีอนรุ้งเรืองมอย่างต่าง ๆ
 ก็ผุดขึ้นมาจากท้องสมุทรแล้วลอยอยู่บนผด่งน้ำ งามโอภาสไปด้วยรัศมีอัน
 วิจิตรรจนา เพื่อกกระทำสักการบูชาพระพุทธิมากรมี่ ทงพนธ์มุทรดำครอัน

ชจิตต์ไปด้วยแก้ว๗ประการกึ่งามสอาด ประดุจดังว่าภาชนะทองคำธรรมชาติ
ณนั้น หนึ่งดอกประทุมเบญจพรรณก็ผุดขึ้นในระหว่าง ๆ ตามทางชลมารค
เพื่อเป็นเครื่องสักการบูชาพระพุทธปฏิมากร

ในลำดับนั้น พระยานาคทั้งหลายที่อยู่ในสมุทรสาครพร้อมด้วยบริษัท
ก็พากันออกมาจากนาคพิภพของตน ๆ แล้วกระทำสักการบูชาพระพุทธปฏิมากร
นั้น ด้วยของหอมแดดดอกไม้ต่าง ๆ เป็นต้น แล้วต่างคนก็ขบร้องชมเชยด้วย
สร้อยเสียงอันไพเราะเนียรระนาท ฝ่ายเทพยดาทั้งหลายก็ไปรยปรายดอกไม้ทิพย์
ลงมาจากอากาศ แด่ประโคนทิพยดนตรีทั้งหลาย มีหัตถ์ถือธงชายธงแผ่นผ้า
มีด่อนวิจิตรวรรณต่าง ๆ แล้วพากันแวดล้อมพระพุทธปฏิมากรอยู่นอกอากาศ

ฝ่ายพระเจ้ามหารัฐสุราชนั้น ครั้นดำเภาออกจากท่าเดินไปในมหาสมุทร
ก็ทรงทอดพระเนตรพระพุทธปฏิมากร ประนมพระหัตถ์นมัสการจนดำเภาดับ
พระเนตร ก็เสด็จขึ้นจากกงคานีวัตตนาการเข้าสู่พระราชนิเวศน์ เสด็จขึ้น
สู่ปราสาทปราสาท

ฝ่ายราชทูตทั้งหลายนั้น ครั้นดำเภาถึงพระนครบัญญัติจาดราช โดยลำดับ
ก็ถึงจากดำเภาเข้าไปเฝ้าพระเจ้าบัญญัติจาดราช ทูลประพฤติเหตุมหัศจรรย์ทั้ง
ปวงให้ทรงทราบ

พระเจ้าบัญญัติจาดราชได้ทรงสดับเหตุมหัศจรรย์ ก็มีพระหฤทัยอันเฝิบ
ชานไปด้วยพระบิต จึงทรงพระราชดำริหา พระสหายของเราให้เขียนรูป
พระพุทธปฏิมากร แล้วกระทำสักการบูชาอันยิ่งใหญ่ส่งมาให้เรา ข้างฝ่าย
เราควรกระทำสักการบูชาพระพุทธปฏิมากรนั้น ให้ยิ่งกว่าสหายเรากระทำถึงสอง

เท่า แล้วจึงจะให้นำสำเนาอันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปฏิมากรเข้ามาเมือง
 ทรงพระดำริห์อันแล้ว มีพระราชดำรัสให้จัดเครื่องสักการบูชาอันใหญ่ยิ่ง
 แล้วเสด็จจากสถานราชมนเทียร แวดล้อมไปด้วยจตุรงคเสนาท่งหลาย อัน
 มีเครื่องสักการแด่เครื่องดนตรีต่าง ๆ ในมือ แด่มิได้ยงอันไพเราะร้องถวาย
 ชัยมงคลพระพุทธรูปปฏิมากร ครั้นเสด็จถึงท่าที่สำเนาจอด ก็ทรงถวาย
 นมัสการด้วยเบญจางคประดิษฐ์ แล้วทรงบูชาด้วยเครื่องสักการวรามิส มี
 ประทีปรูปเทียนแตรระเบียบดอกไม้อ่อนหอมเป็นต้น แล้วเสด็จลงไปประดิษ
 ฐานอยู่ในกระแฉับตมารคเพียงพระค้อ ได้ทอดพระเนตรเห็นพระพุทธรูปปฏิมากร
 ก็มีพระหฤทัยประกอบไปด้วยปีติโสมนัส จึงมีพระราชดำรัสปฏิญาณพระ
 องค์ว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอตั้งสัตยาธิษฐานเทอด
 ฆวต ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงทรงทราบว่า ข้าพระองค์เป็นอุบาสกผู้ถึง
 พระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง พร้อมด้วยกายแต่จิตต์จำเดิมแต่วินนไป

ขณะนั้น พระพุทธรูปปฏิมากรจึงกระทำปาฏิหาริย์ ดอยชนไปขัดสมาธิ
 ประดิษฐานอยู่บนอากาศ ด้วยกำลังแห่งศรัทธาความเชื่อความเลื่อมใสของ
 พระเจ้าบุญจาดราช ในลำดับนั้น พระรัศมีท่งหลายมีพรรณ ๖ ประการ
 โดยประเภทแห่งวรรณอันเขียวแสดเหลืองแดง แดขาวแดงอ่อนแดงเดือน
 ประภัสสร ก็พุ่งออกจากรั้วระของพระพุทธรูปปฏิมากรนั้น
 พระรัศมีสีเขียวนั้นสร้านออกไปจับพ่นอากาศ พ่นอากาศนั้นดุจดังว่า
 คาดไปด้วยดอกกอบุดเขียว พระรัศมีที่เหลืองนั้นก็สร้านออกไปจับทิศอากาศ
 ทิศตะวันออกนั้นดุจดังว่ากางกั้นด้วยแผ่นทองธรรมชาติ พระรัศมีที่แดงโอภาส

นนกว่านออกไปในทิศภาค ทิศส่วนนั้นก็โสภาสดุจย้อมไปด้วยน้ำครึ่ง พระ
 รัชมีทชานนกว่านออกไปในทิศภาค ทิศส่วนนั้นก็โสภาสดุจดังว่าชจิตร
 ไปด้วยแผ่นดิน พระรัชมีทชดั่งอนนกว่านออกไปในทิศภาค ทิศส่วน
 นั้นก็โสภาสดุจจะดีดอกองกาบ พระรัชมีทชดั่งอมประกาศครนกว่านออกไป
 ในทิศภาค ทิศส่วนนั้นก็โสภาสดุจอาการแห่งฟ้าแถบ พระรัชมีทชมพรรณ
 ๖ ประการนั้น ด้วานไปตามทิศภาคแล้วกกดบลงมาจับพนปลพิ ขณะนั้น
 มหาปลพิตตอนหนาได้สองแฉ่นด้หมันโยชน กังามบระดุจดังว่าแผ่นดินทอง แด
 หนาทังหลายมีลุ่มทรแดลาคดองเป็นต้น กิมวรรณดุจดังว่านาทองที่หลอม
 ในปากแห่งเขากปานกัน แลวพระรัชมีทชมพรรณ ๖ ประการนั้น กกดบพงชน
 จับพรหมโลกแดอนันตจักรวาลโลกชาติ ทังหลายที่พระรัชมีโสภาด้วาน
 ไปนั้น มิได้มีแดงพระอาทิตย์พระจันทร์แลรัชมีกายของเทพยดาทังหลาย อนึ่ง
 ท้าวมหาพรหมที่มีรัชมีกายโสภา สามารถแผ่ไปในหมันจักรวาลก็ปราศจาก
 รัชมี มือปมาดังหงห้อยในเพลาพระอาทิตย์อุทัย

ในกาลนั้น ท้าวด้หัดด้นยด้กกเทวราชกบทงหมู่เทพยดา ก็พากันบูชา
 พระพุทชปฏิมากร ด้วยเครื่องด้กการทังหลายมีดอกไม้แดของหอมเป็นต้น
 ด้กนกับระคองอัญชด้ประดิษฐานอยู่ณอากาศ ขณะนั้น มนุษย์ทังหลาย
 ก็ได้แดเห็นเทพยดา ๗ ก็ได้แดเห็นมนุษย์ทังหลาย

ฝ่ายพระเจ้าบุญจาดราช ได้ทอดพระเนตรเห็นพระปาฏิหารด้กนั้น ก็
 มีพระหฤทัยอนชนบานเกิดบิตไต้มนันต์ จึงมพระราชดำริด้นมนต์พระพุทช

ปฏิมากรว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้เจริญ ขอเชิญพระพุทธองค์ทรงนิลันทนา
 การณส์สุวรรณสังวาทันเถิด พระพุทธเจ้าข้า ฝ่ายพระพุทธปฏิมากรก็ลงมา
 จากอากาศแล้วนิลันทนาการอยู่ณสุวรรณสังวาทันนั้น พระเจ้าบัญญัติจาดราชกับพต
 นิกายราชบริษัทย ก็เข้าแวดล้อมนำพระพุทธปฏิมากรไปด้วยสุวรรณสังวาทัน
 แล้วประดิษฐานไว้ในมหามณฑปราชสถาน พระเจ้าบัญญัติจาดราชนั้นก็กระทำ
 นมัสการบูชา ด้วยเครื่องสักการทงหลายมีประทักษิณเทียนเป็นต้น เมื่อทรง
 ระลึกถึงพระพุทธคุณจึงกล่าวพระคาถาว่า

โยหิ พุทฺธณฺจ ชมฺมณฺจ สัมณฺจ สรณิ คโต
 อุปาสกตฺติ เทเสสิ สาถุยฺปุตฺตสฺส สาสเน
 มม จิตฺติ ปสาเทตฺวา โมเจสิ ภวทุกฺขโต

ความว่า ข้าพระองค์ได้ถึงพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณ
 ที่พึง แล้วประกาศตนว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงพระรัตนตรัย ด้วยจิตอันเต็มใส
 ในพระศาสนาของพระพุทธองค์ ผู้เกิดในตักขยวงศ์ ขอพระพุทธองค์จง
 ปลดเปลื้องข้าพระองค์ ให้พ้นจากทุกข์ในภพสังสาร

พระเจ้าบัญญัติจาดราชทรงตรัสพระคาถาปฏิญาณแล้วดังนี้ ก็มีพระสรวิ
 อินทรียเต็มไปด้วยบศทงหา จึงทรงพระราชดำริหา พระสหายของเราให้
 เขียนรูปพระพุทธปฏิมากรเห็นปานดังนดังมาให้เรา เราควรให้กระทำรูป
 พระพุทธปฏิมากรให้ยิ่งขึ้นไปได้สองเท่าจึงจะสมควร ทรงพระราชดำริหัง
 นแล้ว จึงมรบัดงให้หาแก่นจันทร์แดงอันมีค่า แต่ให้หานายช่างจิตตกรรม
 มาเฝ้าแล้วตรัสว่า ดูกรนายช่างจิตตการผู้เจริญ เจ้าจงเอาไม้แก่นจันทร์แดง

มคามากน^๕ ไปกระทำให้เป็นรูปพระพุทธรูปปฏิมากรให้สำเร็จ นายช่าง
จิตศกรรมรับพระราชโองการแล้ว จึงรับเอาไม้แก่นจันทน์แดงไปแกะเป็นพระ
พุทธรูปปฏิมากร ครั้นสำเร็จแล้วจึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นมหाराชเจ้า
พระพุทธรูปปฏิมากรที่ทรงโปรดให้ข้าพระองค์กระทำนั้น บัดนี้สำเร็จแล้ว พระ
พุทธรเจ้าข้า

พระเจ้าบุญจาดราชได้ทรงสดับว่า พระพุทธรูปปฏิมากรสำเร็จแล้ว ก็มี
พระหฤทัยโลมหนักเบิกบาน จึงให้เชิญพระพุทธรูปปฏิมากรนั้น มาประดิษฐาน
ไว้ในกุฎาคารศาลา ให้มีราชบุรุษอยู่พิทักษ์รักษาเป็นนิตยกาล แล้วมีรับสั่ง
ให้เทียบบ่าวร้องชาวพระนครว่า ดูกรชาวเมืองทั้งหลายผู้เจริญ ผู้ใดมีทองคำ
ค่า มาทว่าน้อยหนังกัด ถ้ามีศรัทธาความเลื่อมใสจะใคร่ปิดทองพระพุทธร
ูปปฏิมากร จงพากันมาปิดทองพร้อมกันกับพระมหากษัตริย์เจ้า

ฝ่ายพระโพธิสัตว์มีนามกรชื่อว่าวิริยบัณฑิต เป็นผู้ยากจนอาศัยอยู่
ในเมืองนั้น พระโพธิสัตว์นั้นมกรรยาชื่อว่านางผู้ชาดา มีบุตรคนหนึ่งชื่อว่า
เรวัตตกุมาร เมื่อได้ล่วงการเลี้ยงบ่าวร้องของตน จึงคิดว่า เราควรจะทำการ
บุญการกุศลกับพระราชาในกาลนี้ คิดดังนั้นแล้วจึงปริวิตกต่อไปว่า เราเป็น
คนยากจนอนาถา จะได้ทองคำมาด้วยอุบายอย่างไร เราจะทำการอะไรดีหนอ
เราจักขายอะไรจึงจะได้ทองคำมาปิดพระพุทธรูปปฏิมากร อย่างกระนั้นเลย เรา
จักขายตัวของเรานี้แหละ เมื่อได้ทรพยแล้ว จึงเอาไปชอทองคำมาปิดพระพุทธร
ูปปฏิมากรกับด้วยพระราชา คิดดังนั้นแล้วกับบอกบุตรภรรยาว่า ดูกรเจ้าผู้ชาดา
แลเจ้าเรวัตตผู้เป็นบุตร เราจะขอตาเจ้าทั้งสองในกาลนี้

นางสุชาดาได้ฟังดังนั้น พุดดังนั้น จึงถามว่า ข้าแต่ท่านผู้เป็นสามี ท่าน
 จักไปข้างไหนจึงมาพุดดังนั้น พระโพธิสัตว์จึงบอกความว่า ดูกรเจ้าสุชาดา
 เราจักไปในที่ไหนหาไม่ได้ ก็แต่ทว่า เราได้ยินเสียงเขาบ่าวร้องให้ ไปบิณฑอง
 พระพุทธรูปปฏิมากร เราปราถนาจะทำกุศลพร้อมกับพระราชดำครวหนึ่ง จึง
 ขอตาเฝ้าเพื่อจะขายตัวเอาทรัพย์มาชอทอง ไปกระทำการกุศลพร้อมกับ
 พระราชา นางสุชาดาได้ฟังดังนั้น ก็มีหทัยอ่อนไหวหน้าตาไหลลงอาบหน้า
 จึงพุดแก่พระโพธิสัตว์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เป็นสามี ข้าพเจ้านเป็นบาทบริจาริกา
 ของท่าน ส่วนเวรุตตกุมารผู้เป็นบุตรนั้นก็ดูเป็นทาส ท่านจงพาข้าพเจ้าทั้ง
 สองนี้ ไปขายไว้ในตระกูลอันมั่งคั่ง เมื่อท่านปราถนาตั้งใจเป็นต้นว่าเงิน
 หรือทองก็ดี ก็จงถือเอาตั้งนั้นมาทำการกุศลตามชอบใจเถิด

พระโพธิสัตว์ได้ฟังดังนั้น จึงพุดห้ามนางสุชาดาถึงสองครั้งสามครั้ง
 นางสุชาดาก็หาฟังไม่ พุดยืนค้ำอยู่ดังนั้น เมื่อพระโพธิสัตว์ไม่สามารรถที่จะ
 ห้ามนางได้ จึงพุดว่า ดูกรเจ้าผู้พักตรอนเจริญ ถ้ากระนั้นกตแล้ว เจ้า
 ทั้งสองคนแม่ลูกจักได้เป็นกัลยาณมิตร คือเป็นคู่ที่จะได้บำเพ็ญทานบารมีของ
 เราต่อไป นับได้ร้อยชาติพันชาติหมื่นชาติแสนชาติ ในอนาคตกาลภายหน้า
 พุดดังนั้นแล้ว ก็พาบุตรภรรยาไปขายไว้ในตระกูลอันมั่งคั่ง แล้วถือเอาทองคำ
 มาตั้งให้ช่างทองตีแม่เป็นทองคำเปลว ครั้นสำเร็จเป็นแผ่นดีแล้ว ก็มัจจคือน
 ประกอบด้วยความเลื่อมใส จึงถือเอาทองคำเปลวนั้นไปยังกุฎาคารศาลา
 อันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปฏิมากร แล้วบอกแก่ราชบุรุษผู้รักษาทั้งหลาย
 ว่า ข้าแต่ท่านทั้งหลายผู้เจริญ บรรดาที่อยู่รักษาศาลาพระพุทธรูปปฏิมากร

ข้าพเจ้าปราถนาจะบิณฑองพระพุทธปฏิมากร จึงได้มาหาท่านในที่นี้ ขอท่าน
ได้อนุญาตให้ข้าพเจ้าได้ทำการกุศลในครั้งน

ราชบรุษผู้รักษาทางหลายจึงตอบว่า ดูกรวิริยบัณฑิต วันพรุ่งนี้หรือ
ประณนเป็นวันฤกษ์ดี พระราชาจะทรงบิณฑองพระพุทธปฏิมากร ท่านจะมา
บิณฑองพระราชาในวันนั้นอย่างไรได้ ท่านจงคอยให้พระราชาทรงบิณฑองแล้ว
ท่านจึงบิณฑอง

พระโพธิสัตว์ได้ฟังคำผู้รักษาทางหลายพูดห้ามปราม ก็เกิดความ โทม
นัสต์สลดใจ จึงกล่าวพระคาถาว่า

อโห นิมนา วต เม อาสว ทลิตุชฺส การณา
ปุตฺตทาร์ ปริจจาคา นิปฺพลโต เม ภวิสฺสตี

ความว่า โอ ความปราถนาของเราไม่สำเร็จแล้วหนอ เพราะเหตุที่เรา
เป็นคนยากจน การที่เราสละบุตรภรรยาไปขายนั้น จักไม่เป็นผลสำเร็จแก่เรา
เลยแล้ว

ครั้นพระโพธิสัตว์กล่าวคาถาดังนั้นแล้ว ก็ทำเป็นประหนึ่งว่าไม่ได้ยิน
ถ้อยคำที่ราชบรุษผู้รักษาห้ามปราม โดยความที่เป็นผู้ประกอบด้วยศรัทธา
อันยิ่งใหญ่ จึงเดินตรงเข้าไปในกุฎาคารศาลา

ฝ่ายราชบรุษผู้รักษาทางหลายเห็นดังนั้น ก็พากันพูดคร่ำห้ามปรามพระ
โพธิสัตว์ไว้ ชนทางหลายที่ยืนอยู่ณที่นั้น จึงช่วยกันพูดจาแนะนำพระโพธิสัตว์
ว่า ดูกรวิริยบัณฑิตผู้เจริญ ถ้าหากว่า ท่านมีความปราถนาจะบิณฑอง
พระพุทธปฏิมากรในวันนั้นไซ้ ท่านจงเข้าไปกราบทูลพระราชาขออนุญาตเสีย

ก่อน ก็ คง จะ ได้ บิด ทอง พระพุทธปฏิมากร ส้ม ความ ปราถนา

พระโพธิสัตว์ ได้ พงชน ทัง หลาย พุดจา ดั่ง นั้น จึง ก่อ คำ ตอบ ว่า การ
ที่ ท่าน ทง หลาย พุด แนะนำ ข้า พเจ้าน เป็น การ ต้อ จ ให้ สำ เร็จ ประ โยชน์ ได้
ก่ ดาว ดง น แลว ก็ ถอ ทอง คำ เปดว ไป เฝ้า พระ เจา บัญจา ราช ครน ถง กกราบ
ถวาย บัง คม เบอง ยุค ลบาท แลว ทูต ว่า ข้า แต่ พระ องค์ ฅ เป็น ส้ม มติ เทวดา ข้า
พระ องค์ ฅ ความ ปราถนา จะ บิด ทอง พระ พุทธ ปฏิมากร ขอ พระ องค์ ฅ เป็น มหา
ราช เจ้า ได้ ทรง พระ กรุณา โปรด อนุญาต แก่ ข้า พระ องค์ ฅ เกิด พระ พุทธ เจ้า ข้า
พระ เจา บัญจา ราช ได้ ทรง พง ดั่ง นั้น มี พระ ราช ประสงค์ จะ ทรง ส้ม พยอก
จึง ตรัส ว่า ดู กร วิริย บัณฑิต ท่าน จง ไป พุด กับ พระ พุทธ ปฏิมากร เกิด ถ้า
หาก ว่า พระ พุทธ ปฏิมากร พุด กับ ท่าน ได้ ท่าน จง บิด ทอง พระ พุทธ ปฏิมากร ถ้า
หาก ว่า พระ พุทธ ปฏิมากร ไม่ พุด กับ ท่าน ไซ้ ท่าน จง อย่า บิด ทอง พระ พุทธ ปฏิมากร
นั้น เป็น อนัน ชาติ

พระโพธิสัตว์ ได้ พง พระ ราช ดำ รัด ดั่ง นั้น ก็ ร้อง ทูต ด้วย ถ้อย คำ อน รน เรียง
ว่า ข้า แต่ พระ องค์ ฅ เป็น ส้ม มติ เทวดา ที่ พระ องค์ ฅ ทรง พระ กรุณา โปรด ดั่ง นั้น
พระ เศษ พระ ฅ นหา ที่ ส้ม มิ ได้ แลว กราบ ถวาย บัง คม ลา ถอ ทอง คำ เปดว ทูต
ศี ระ ฆะ ตรง ไป ยัง กุฎา การ ศา ลา ราช บุรุษ ทง หลาย ที่ เฝ้า รักษา อยู่ รู้ว่า พระ ราช
ทรง ประทาน โอกาส ฅ มิ ได้ ห้าม ปราบ พระ โพธิ สัตว เข้า ไป ถง ส้ม กช ที่ ประดิษ ฐาน
พระ พุทธ ปฏิมากร จึง วาง ทอง คำ เปดว ถง ณ ที่ โกด พระ พุทธ ปฏิมากร แลว
คูก เข้า หมอบ ถง แทบ พระ บาท ยุค ลพระ พุทธ ปฏิมากร ดง ฅ ญช ดช น เหนือ ศี ระ ฆะ
กราบ แลว กราบ เต่า เมื่อ จะ พรรณา ฅ นพระ พุทธ ปฏิมากร จึง ก่อ คำ พระ คาถา

๕
ทั้งหลายว่า

ภนฺเต ปุเร มยา สุตํ	ตุมหากํ จริตํ ภเว
โพธิสตุเตว กाले จ	สตุตํ อํนุกมฺปก
สีสํปี อธิกเมรุ	ตารกาธินยนนฺจ
มํสํปี อธิกภูมิ	รุธิริ สมฺพุทฺชนฺตถา
หทยํ อตฺมสริริ	สริริ สกถํปี วา
ทานํ อคฺคปริจตุตํ	ตยา ทินนํ อเสสโต
สพฺพพฺลฺลตฺสส อตฺถาย	สุขโลกสฺส ปณฺตี
สเจ สจฺจริตํ สจฺจํ	มยา สุตํ วิทิตริ
อนุกมฺปาย มํ ภนฺเต	มยา สทฺธิ กเถหิ ตฺวํ
สเจ มยา จ น กเถสิ	พุทฺธปาเท มริสฺสามิ

ความว่า ข้าแต่พระพุทธปฏิมากรผู้เจริญ ความประพฤติกของพระ
 พุทฺธองค์ในภพก่อน ๆ ก็ดี ในภพเมื่อเป็นพระโพธิสัตว์ผู้อนุเคราะห์สัตว์ทั้ง
 หลายก็ดี ข้าพระองค์ได้สดับฟังมาแล้ว พระเคียรที่พระพุทธองค์ทรงบริจา
 คมาแล้ว มากกว่าเขาพระเมรุ ดวงพระไวยเนตรที่ทรงบริจาคนมาแล้ว ก็มาก
 กว่าดาวในอากาศ พระมัสที่ทรงบริจาคนมาแล้ว ก็มากกว่าพนพสุชาทั้งดิน
 พระโลหิตที่ทรงบริจาคนมาแล้ว ก็มากกว่าน้ำในมหาสมุทร ไซ้แต่เท่านั้น
 ธานการบริจาคนอันเลิศ ก็อดดวงหทัยแดพระสร้ระกึ่งหนึ่งแดพระสร้ระทั้งดิน
 พระพุทฺธองค์ก็ไต่ทรงบริจาคนแล้ว โดยมีได้มีส่วนเหลือเลย ถ้าหากว่า สจฺจริต
 ที่พระพุทธองค์ได้ทรงประพฤติกมาแล้ว เพื่อประโยชน์แก่พระสร้พะัพัญญุตญาณ

อันเป็นที่ตั้งแห่งความสุขของสัตว์โลกทั้งหลาย เป็นความจริงดังที่ข้าพระองค์
ได้ฟังมาแล้วไซ้ ขอพระพุทธองค์จงอนุเคราะห์ให้กล่าววาทะกับข้าพระองค์ ถ้า
พระพุทธองค์ไม่กล่าววาทะกับข้าพระองค์ไซ้ ข้าพระองค์ก็จักตายอยู่แทบ
พระบาทยุคลในกาลนี้

ในขณะนั้น เทพยดาทั้งหลายที่รักษาพนาลัย ได้ฟังคำราวงวอนของ
พระโพธิสัตว์ดังนั้น ต่างไม่สามารถที่จะเพิกเฉยอยู่ได้ จึงเข้าไปตั้งอยู่ใน
พระพุทธชฎีมากร บรรดาให้พระพุทธชฎีนั้น โยกคดอหน้วนไหวประดุจดั่ง
ว่าทรงพระชนมอยู่ เปรื่องพระณพิชิตพรรณรังสีอันโอภาสแล้วตรัสว่า ดูกร
วิริยบัณฑิต ท่านจงทำกิจโดยควรแก่ความสุขของท่านเถิด เดียงที่พระพุทธ
ชฎีมากรกล่าววาทะนั้น ก็แผ่ไปทั่วทั้งเมืองบฏจาตนครทั้งสี่

ในลำดับนั้น พระโพธิสัตว์ก็ถ่อแผ่นทองคำเปลวปิดพระพุทธชฎีมากร
ครั้นรู้ว่าทองคำเปลวหนปิดไม่เต็ม จึงคิดว่า ทองคำเปลวที่ได้เพราะมุดค่า
ที่ขายบุตรภรรยาสิ้นแล้ว ทำไฉนเราจึงจะได้ทองคำอันมาปิดอีก ความ
ปราถนาของเราซึ่งชาติอยู่ ยังไม่เต็มดังที่เรามีความปราถนา ถ้าหากว่าในเวลานี้
มีผู้ใดผู้หนึ่งสามารถจะกระทำเนื้อของเรา ให้เป็นแผ่นทองคำเปลวได้ เราจัก
มอบตนของเราให้แก่ผู้นั้น ขอแต่ให้ได้แผ่นทองคำเปลวมาปิดพระพุทธชฎีมากร
ในกาลนี้

ขณะนั้น มหาปลัดต้อนหนาได้ส่องแสงสีหมื่นโยชน์ ก็เกิดจินตนาการ
หวั่นไหวกัมปนาท ทั้งบัณฑิตกัมปพฤกษาดำนั้นของท้าวหมื่นฉวาพ ก็แสดงอาการ
อันรุ่มร้อนผิตปรกติ ท้าวฉกักราชจึงทรงพระดำริห์ว่า ใครหนอปราถนา

จะให้เราเคลื่อนจากเทวสถาน เมื่อทรงอาวชนากการพิจารณาตุก็รู้เหตุ จึงรีบ
 ไล่ตั้งลงมาจากเทวโลก นฤมิตรเพศให้เหมือนนายช่างทอง แล้วยืนประดิษ
 ฐานอยู่บนเบื้องหน้าพระโพธิสัตว์ ครั้นพระโพธิสัตว์ถามว่าท่านคือใคร จึง
 ตรัสตอบว่าเราเป็นช่างทอง

พระโพธิสัตว์ได้ฟังคำตอบดังนั้น จึงถามว่า ดูกรนายช่างทองผู้เจริญ
 ท่านอาจกระทำเนอมนุษย์ให้เป็นแผ่นทองคำได้หรือไม่ ครั้นท้าวสักกเทวราช
 ตอบว่าเราด้ามารถจะกระทำได้ พระโพธิสัตว์ก็ยินดีมีใจประกอบด้วยบัต
 โสมนัส จึงพูดว่า ถ้าเช่นนั้น เราจักตัดเนอของเราออกให้ท่านกระทำให้เป็น
 แผ่นทองคำในวัน

ท้าวโกธีย์แปลงกริบว่า ถ้าท่านอาจตัดเนอของท่านออกให้เราได้ เราจัก
 จักทำเนอของท่านนั้นให้เป็นแผ่นทองคำสดมดังความปราถนาของท่าน ท่านอย่า
 มีความวิตกเลย

พระโพธิสัตว์ได้ฟังดังนั้น ด้วยอำนาจกำลังแห่งอจลศรัทธา ปราถนา
 จะตัดเนอของตนออกแต่มีได้มีสาตราในทันนั้น จึงแลขึ้นไปบนอากาศเวหา แล้ว
 ร้องอุโฆษนาการด้วยบาทพระคาถาว่า

โกนุโต โกนุโต เทวสัมา	สุณนตุ วจันิ มม
สเจ อนาคเต กाले	พุกุโธ เสสุสามิ นายโก
อิมินา มิสทานเนน	มม จิตตพเลน จ
มยหิ ปุณณานุกาเวน	สตุถิ ปตตุ สมมุขา

ความว่า ข้าแต่หมู่เทพยดาทั้งหลายผู้เจริญ เทพยเจ้าทั้งหลายจงฟังคำ
 ของข้าพเจ้า ถ้าหากว่า ข้าพเจ้าจักได้ตรัสเป็นพระพุทธรเจ้าในอนาคตกาล
 แดงจะได้นำสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากวิฏฐสังสารไซ้ ด้วยอำนาจมั่งคันทาท
 ข้าพเจ้าจะบริจาคนิพนิตด้วย ด้วยกำลังแห่งศรัทธาจิตต์ของข้าพเจ้าด้วย
 ด้วยอนุภาพบุญบารมีของข้าพเจ้าด้วย ขอดำตราจงตกลงมาในที่เฉพาะหน้า
 ข้าพเจ้า ในกาลนี้เถิด

ในลำดับนั้น ดำตราก็ตกลงมาจากอากาศตั้งอยู่ในที่เฉพาะหน้าพระ
 โภชิตศวก พระโภชิตศวกก็หยิบดำตรามาปราดนาจะเชือดมั่งล่อออกจากภน แล้ว
 ตั้งศยาธิฐานอีกว่า ถ้าข้าพเจ้าบิตทองพระพุทธรปฏิมากรยังไม่สำเร็จทั้งองค์
 คราบใด ขออย่าให้ชีวิตของข้าพเจ้าแตกดับคราบนั้น เมื่อข้าพเจ้าบิตทอง
 พระพุทธรปฏิมากรทั่วทั้งองค์สำเร็จแล้ว ชีวิตของข้าพเจ้าจึงแตกดับเถิด ครั้น
 อธิฐานดังนี้แล้ว ก็เชือดมั่งล่อออกจากกายส่งให้นายช่างทองคือท้าวโกลดีย์ ท้าว
 โกลดีย์แปดงรับเอาชนมั่งนั้นมา แล้วกระทำให้เป็นแผ่นทองคำเปลวด้วยอำนาจ
 เทวฤทธิ ครั้นสำเร็จแล้วก็นอบให้พระโภชิตศวกในขณะนั้น พระโภชิตศวก
 เห็นเนื้อของคนเป็นแผ่นทองคำเปลวดังนั้น ก็มัจจตประกอบด้วยบิตได้มั่ง
 ด้วยคิดว่าความปราดนาในใจของเรา จักเป็นผลสำเร็จถึงที่สุดในวันนี้ คิด
 ดงนแล้ว ก็รับแผ่นทองคำเปลวมาบิตพระพุทธรปฏิมากร ครั้นบิตทองพระ
 พุทธรปฏิมากรสำเร็จทั่วแล้ว ก็บังเกิดความโล่มั่นยนิตปรีดา จึงหมอบพุบ
 ลงแทบพระบาทพระพุทธรปฏิมากรแล้ว ก็วิสัยญ์ตั้งอยู่ณที่นั้น

ในลำดับนั้น ท้าวล็กกเทวราชจึงหยิบเอาทิพยโอสถ ทาตรงที่ศีรษะกาย

ของพระโพธิสัตว์ แล้วประพรมลงด้วยน้ำหอมอันเป็นทิพย์ พระโพธิสัตว์
 ก็กลับฟื้นคืนชีวิตได้สมประฤติ แต่มีวรรณดีกายคุดของคำธรรมชาติ ทั้ง
 มีตาภัสสการเป็นอันมากเกิดขึ้น ด้วยอำนาจอานุภาพของท้าวดีกกเทวราช แต่
 อานุภาพบุญบารมีที่ได้สร้างสมมา เมื่อท้าวดีกกเทวราชจะพรรณาคุณของ
 พระโพธิสัตว์จึงตรัสว่า ดูกรมหาบรูษ ท่านจงรู้เถิด ด้วยอำนาจบุญกรรม
 ที่ท่านได้ทำแล้วนี้ ท่านจักได้ตรัสเป็นพระพุทธรเจ้าในอนาคตกาลภายหน้าโดยแท้

พระโพธิสัตว์ได้ฟังคำพยากรณ์ดังนั้น จึงถามว่า ดูกรนายช่างทองผู้เจริญ
 ท่านจะมาแต่ที่ไหน ท้าวดีกษัตริย์ตรัสตอบว่า ดูกรมหาบรูษ เราเป็นพระอินทร์
 มาแต่ทั่วโลก ที่เรามาหาท่านนี้ ก็ด้วยอำนาจที่ท่านมีศรัทธาอันกล้าหาญ
 ทำวรมะวานตรัสตั้งนแล้ว ก็เหาะลอยขึ้นในอากาศ มีกายอันงามโอภาสดุจ
 พระอาทิตย์มรกตอันอ่อนน้อม ฟังแรกอุทัยขึ้นเห็นยอดเขาเขาคันธรณนั้น แล้ว
 ข้าดาพระโพธิสัตว์นิวัตตนากการกตบยั้งทั่วโลก อันเป็นนิवासถานของอาตมา
 ในกาลนั้น พระเจ้าบุญจาดราชแลชาวพระนครทั้งหลาย ก็พากัน
 กระทำสักการบูชาพระโพธิสัตว์ แล้วพระเจ้าบุญจาดราชจึงทรงพระราชทาน
 สรรพสมบัติ ให้แก่วิริยบัณฑิตโพธิสัตว์นั้นเป็นอันมาก

วิริยบัณฑิตโพธิสัตว์นั้น ก็ได้ด้วยสรรพสมบัติอันบริบูรณ์พร้อมทั้ง
 บุตรแลภรรยา โดยควรแก่ความผาสุกสำราญ แต่มีภุมมูฐูเทวดาแลอากาศูฐู
 เทวดาทั้งหลาย ตามพิทักษ์รักษาบริหารให้มีความสุข มิให้โรคาพาชทุกข์
 อันดำหัดมาเบียดเบียนพิทา

เมื่อพระโพธิสัตว์จะสิ้นอายุสังขาร กามาวจรเทพยดาทั้งหลายในหกชั้น

ฟ้า ก็นำเอาบุคฺกทองทั้งหกอันเต็มด้วยอาภรณ์ทิพย์ มาจากเทวโลกทั้งหก
ชั้นตั้งไว้ณอากาศ แล้วร้องเชิญพระโพธิสัตว์ว่า ดูกรท่านผู้เช่นเรา ท่าน
จงมาไปกับเราทั้งหลาย ไปอภิรมย์ชมสมบัติในเทวโลกเถิด

พระโพธิสัตว์ได้ฟังคำเชอเชิญดังนั้นจึงถามว่า โพธิสัตว์ทั้งหลายที่มี
บารมีได้สร้างสมมาแล้ว ได้ไปบังเกิดในเทวโลกชั้นไหน เทพยดาทั้งหลาย
ตอบว่า ได้เคยไปเกิดในชั้นดุสิตเทวพิภพ พระโพธิสัตว์จึงบอกว่า เราจัก
ขอไปบังเกิดในดุสิตเทวพิภพนั้น เทพยดาทั้งหลายจึงให้พระโพธิสัตว์ขึ้นบน
รถแล้ว ก็นำไปสู่วิมานทองอันสูงได้ ๑๒ โยชน์ เต็มไปด้วยเครื่องอาภรณ์
แสนางอบัศจรรย์ ซึ่งประดิษฐานอยู่ณดุสิตเทวพิภพนั้น

พระโพธิสัตว์นั้น ก็มีอาการประดุจดังว่าหลับแล้วแต่ตื่นขึ้น เมื่อ
ปราณาสังโต ๆ สิ่งที่เป็นทิพย์นั้น ๆ ก็สำเร็จดังความปราณาทุกประการ ได้
เสวยทิพย์ศฤงฆารพร้อมด้วยอิศริยยศแลบริวารยศ ในดุสิตพิภพนั้นต้นกาล
ช้านาน ครั้นพระโพธิสัตว์นั้น ปราณาจะบำเพ็ญโพธิสมภารให้บริบูรณ์
ยิ่งขึ้นไป ก็จุติจากเทวพิภพลงมายังเกิดในราชตระกูล ครั้นเจริญวัยวัฒนาการ
ก็ได้เป็นพระเจ้าบรมจักรพรรดิ ครองดีริราชสมบัติเป็นกษัตริย์อันประเสริฐ
ทรงชนะในปณิพมณฑลทั้งสี่กถอาณาเขต ทรงรักษารัฐมณฑลด้วยสังคห
วัตถุพิเศษ ๔ ประการ แลทรงสั่งสอนพระราชาทรงหลายในทิศทั้ง ๔ ให้ได้
ประสพความสุขไพศาล แล้วทรงบำเพ็ญโพธิสมภารให้ไพบูรณ์ ดำรง
พระชนมายุยืนนานจนตรานเท่าที่วงศกตก็ขึ้นไปบังเกิดในเทวโลก

แต่พระโพธิสัตว์ท่องเที่ยวเวียนจุติปฏิสนธิ ในเทวโลกแลมนุษย์โลก

อยู่ดังนี้ ครั้นบารมีเต็มบริบูรณ์แล้ว ก็ได้ไปบังเกิดในดุสิตพิภพในอวสานกาล
 ด้วยทิพยสมบัติวิเศษศฤงฆาร โดยควรแก่ความสุข แล้วจุติลงมาบังเกิดใน
 อาทิตยวงศ์ ทรงละจักรวตส์สมบัติอันจะมาถึงเงอมพระหัตถ์ ในภายใน ๗ วัน
 ออกทรงบรรพชากระทำทุกรกิริยาอยู่ ๖ พรรษา แล้วเสด็จประทับเห็นอรหัน
 บัดถึงกณภายใต้ โพธิพฤกษ์มณฑล ทรงกำจัดพระยามารกับทงมารพด
 อันแวดล้อมพระองค์อยู่ณที่ประมาณ ๓๐ โยชน์ ให้พ่ายแพ้ด้วยอำนาจพร
 บารมีญาณ

ในกาลนั้น เทพยดาทั้งหลายในหมื่นจักรวาล ก็มาประชุมอยู่ใน
 จักรวาลอันเดียวกัน เครื่องสักการบูชาทั้งหลายมีนครแลธงชายแลธงแผ่นผ้า
 เปนต้น ที่เทพยดาแลมนุษย์ทั้งหลายยกขนบูชาขึ้น ตั้งแต่พนงปถพัตราบเท่า
 ถึงภวคคพรหมเป็นที่สูง อีกทั้งพวงของหอมแลพวงมาลาทั้งหลาย ก็หอย
 ย้อยลงมาจากนภากาศ เทพยดาแลพรหมทั้งหลายในหมื่นโลกธาตุ ต่างก็ถอ
 จามรแลธงทองมีคันประดับด้วยแก้วอินทนิล ยืนโบกโบยอยู่ณอากาศเวหา
 แต่มีกายมิได้แสดงให้เห็นปรากฏแก่ประชุมชน พนงภคตนั้น ดูจะเยียดยัดไป
 ด้วยเครื่องสักการบูชาทั้งหลาย จะหาอากาศที่เป็นระหวางว่างเว้นหาไม่ได้
 พวกคนสรรพทั้งหลายก็พากันอัญชดักกร ขับสรรเสริญพระคุณด้วยเสียงอัน
 ไพเราะเนียรนาท อนึ่งพฤษชาติดาชาติทั้งหลายในพนงปถพี ก็ผลิดอกออกผล
 ตกเดี่ยวรดาตควรเปนมหัทศจรรย ทั้งดอกประทุมเบญจพรรณก็ทำลายแผ่นดิน
 ยุติขึ้นมา การที่พระมหาบุรุษ โพธิสัตว์เจ้า ได้เครื่องสักการบูชาเป็นต้นเห็น
 ปานนี้ ก็เพราะอำนาจอันสูงสุดที่ได้ทรงสักการบูชาพระพุทธปฏิมากรในกาลนั้น

บัญญัติสาตก

แท้จริง อานิสต์พระพุทธรูปปฏิมากรนี้ มีผลเป็นมหัศจรรย์ เมื่อผู้
กระทำสักการบูชา นั้น ยังต้องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏตราบใด อานิสต์พระ
พุทธรูปปฏิมากร ก็คงตามให้ผลอยู่ตราบนั้นมิได้รู้ต้นสุด เพราะเหตุนี้ พระ
พุทธศาสดาจึงมีปรากฏว่า

พุทฺธพิมฺพ	กรรา	เข	เย	เต	น	ชายนฺติ	ทุกฺคตี
ลาภินอ	จ	เสฏฺฐลาภา		พุทฺธพิมฺพ	สสตี	ผล	
เหมวณณา	สุรฺปา	จ		ภาคฺยวณฺณา	ชนมบิยา		
นาริรคณา	กิลฺลณา			พุทฺธพิมฺพ	สสตี	ผล	
สีลวนฺโต	คฺณวนฺโต			ปณฺหิตา	จ	วิสารทา	
ยสฺสโน	ปตฺติมฺโต			พุทฺธพิมฺพ	สสตี	ผล	
ยาวตา	พุทฺธกฺมฺโย			พุทฺธสาวกกฺมฺโย	จ		
พุทฺธพิมฺพ	สสตี	ผล					

ความว่า ชนทั้งหลายเหล่าใด ได้สร้างพระพุทธรูปขึ้นกระทำสักการ
บูชา ชนทั้งหลายเหล่านั้น ย่อมไม่ไปเกิดในทุกข์คติภพ แลจะได้ประดับตาม
สักการ ทั้งบริบูรณ์ไปด้วยชนสารอันเป็นตามประเสริฐ ตามผลที่บังเกิด
ขึ้น เพราะอานิสต์ที่ได้สักการบูชาพระพุทธรูปปฏิมากร

หนึ่ง บุคคลจะมีพรรณดีกายงาม แต่มีรูปทรงต้นฐานผิวพรรณ
เหมาะสม แลควรเป็นที่รักเจริญใจของประชุมชน แลบริบูรณ์ไปด้วยหมู่
นารีอันงามประเสริฐ อันนิกเป็นอานิสต์ของกาทที่ได้สักการบูชาพระพุท
ธปฏิมากร

อนึ่งบุคคลจะได้เป็นบัณฑิต มีสติคุณบริบูรณ์ไปด้วยปัญญา แต่มี
ความแกว่งกล้าในที่ประชุมบริษัททั้งสี่ แต่มีอัคริยาศได้เป็นอธิบดีอันยิ่งใหญ่
ก็อัคริยอนิสังสผลที่ได้สักการบูชาพระพุทธปฏิมากร

อนึ่งบุคคลจะได้บรรลุปุณฺณภูมิ แต่ได้สำเร็จพุทธสาวกภูมิก็ดี ก็ได้
อัคริยอนิสังสผลอันเนื่องมาแต่พระพุทธปฏิมากร ที่ตนได้กระทำความเคารพ
สักการบูชา

สคฺดา อิมิ ชมฺมเทสนํ อหริตฺวา สมนํเตจฺพระบรมศาสดาจารย์
ทรงนำอดีตนิทานมาครุต์เทศน์นาตงนแตง จิงทรงประกาศพระอริยสังคังดี
ครุณจบพระอริยสังคเศนาแตง ก็ทรงประชุมชาดก่า พระเจ้ามหารัฏฐุราช
ในครั้งนั้น กตบชาติมาคือพระธรรมเดนาบดีสาริบุตร พระเจ้าปัญจาตราช
ในครั้งนั้น กตบชาติมาคือพระอนนทธรรมภินทาคาร ราชทูตผู้ทูตราชด้านดี
ในครั้งนั้น กตบชาติมาคือพระมหาโมคคัลลนาหะ ท้าวลักกเทวราชในครั้งนั้น
กตบชาติมาคือพระอนุรุทธ วิริยบัณฑิตในครั้งนั้น กตบชาติมาคือตถาคค
ผู้เป็นบรมโศกนายก ท่านทั้งหลายจงทรงจำอดีตชาดกไว้ โดยนัยที่แสดง
มานแต.

จบวิริยบัณฑิตชาดก

๑๘ ธรรมโสณทัทกชาตก

ปจมี ชมฺมโสณทัทกตฺถุหิ อตฺถุปฺปตฺติ เอวิ เวทิตพฺพ
กสฺสปทสพฺลสฺส พุทฺธสฺส สาสเน อนฺตรธานโต น จิสฺเสเนว
กาเล พาราณสีริณฺโณ ปุตฺโต ชมฺมโสณทัทกฺกุมาโร นามาติ

เรื่องราวในวัดถุนิทานแห่งพระเจ้าธรรมโสณทัทกราชนี้ นักปราชญ์พึง
รู้โดยนัยดังจะกล่าวต่อไป

ความว่า ในกาลเมื่อพระพุทธศาสดาของพระพุทธกัณฑ์สัพทศกัณฑ์พดญาณ
อันตรธานไปแล้วไม่นานนัก พระราชโอรสของพระเจ้าพาราณดีองค์หนึ่ง
ทรงพระนามว่าธรรมโสณทัทราชกุมาร ครั้นพระเจ้าพาราณดีผู้เป็นพระราช
บิดาเสด็จทิวงคต ก็ได้ประดิษฐานผ่านราชสมบัติสืบสันตติวงศ์เป็นลำดับมา
พระเจ้าธรรมโสณทัทราชนั้นเมื่อได้เสวยราชสมบัติแล้ว มีพระหฤทัย
ปราถนาจะทรงฟังธรรมตามกระแสพระพุทธปฏิภาณที่พระพุทธกัณฑ์สัพทศกัณฑ์พดญาณ
ได้ทรงแสดงไว้ ก็ยังมีได้ทรงฟังธรรมนั้นตั้งพระราชประสงค์ ครั้นพระองค์
ดำรงอยู่ในราชสมบัติได้ประมาณเดือนหนึ่ง ก็ประกอบไปด้วยพระเดชานุภาพ
อันไพศาล เปรียบปานดังว่าพระเจ้าจักรพรรดิราช อันเสวยราชสมบัติใน
เมืองพาราณดี แด่เมืองพาราณดีนั้นกับบริบูรณ์ไปด้วยสรรพสมบัติรัชการ
เล่มอด้วยเทวนครอมรสถานก็ปานกัน

ในกาลนั้น พระเจ้าธรรมโสณทัทราชจึงทรงพระดำริว่า ราชสมบัติ

ของเราอันประกอบไปด้วยสัตว์วิเศษ พร้อมด้วยราชานุกาพเห็นปานดังนั้น ถ้า
 ปราศจากพระธรรมแล้วจะได้ชื่อว่างามหาญได้ เปรียบประดุจดังว่าอากาศ
 อันปราศจากดวงทิวากร ถ้ามีฉนวน เปรียบประดุจดังว่าราตรีที่มีดิมส์สร
 เปดงรัศมี ถ้ามีฉนวน เปรียบประดุจดังว่าพระยานาคราชอันปราศจากเขี้ยว
 แก้วมณีอันอำไพ ถ้ามีฉนวน เปรียบประดุจดังว่า มหาสมุทรชลาตย์อัน
 ปราศจากน้ำเค็ม ถ้ามีฉนวน เปรียบประดุจดังว่าภินทเครืองใช้สรอยที่บุคคล
 ชดัดใจเป็นอนัต แต่ห้ามจกษุที่จะดูจะชมไม่ ถ้ามีฉนวน เปรียบประดุจดังว่า
 ต้นปาริฉตคกทิมดอกอันบาน แต่หากต้นอันหอมมิได้ฉนวน ก็เมื่อด้รราช
 ด้มบัตของเราไม่มีความงาม เพราะปราศจากอริยธรรมเทศนาดังนี้ พระนคร
 ธานีอันใหญ่ตลอดถึงขอบเขตปัจจุฉนตคาม จะมีความงามมาแต่ไหน เมื่อ
 ทรงพระราชดำริเห็นแล้ว จึงมีพระราชดำรัสให้เอาถุงอันเต็มด้วยทรัพย์พัน
 ตำดิ่ง ใด้ลงในระบอบตั้งไว้ในตระพองมงคดหัดถ์ แล้วให้เอาเกวไปเที่ยวค้
 ประกาศตามถนนอันใหญ่ ในภายในพระนครเมืองพาราณส์ว่า ถ้าผู้ใด
 ู้ธรรมของพระด้มมาด้มพุทธเจ้า อาจกล่าวพระคาถาได้บาทหนึ่งหรือสองบาท
 ด้มบาทหรือด้มบาทกค ผู้ฉนจงถือเอาถุงทรัพย์พันตำดิ่ง ซึ่งอยู่ในระบอบอัน
 ตั้งอยู่ในระพองข้างนี้ไปเถิด อนึ่งเราผู้เป็นพระราชาก็จักกระทำด้กการบูชา
 ผู้ธรรมนนอกด้วย

ราชบุรุษทั้งหลายรับพระราชโองการแล้ว ก็เอาเกวไปเที่ยวค้บ่าวร้อง
 โดยนัยนั้นทั่วพระนครพาราณส์ ก็มิได้ผู้รู้ธรรมมาตรวจว่าด้กคนหนึ่ง โดย

ที่สุดจะหาผู้ทูลคาถามาตรว่าบทหนึ่งก็มีได้มี จึงนำความนั้นขึ้นกราบทูลพระเจ้า
พาราณสีให้ทรงทราบ

พระเจ้าธรรม โสณทกกราชได้ทรงสดับดังนั้น จึงมีรับสั่งให้ท้าวทรัพย์
ขึ้นไป ส่องพันตำลึง ส้มพันตำลึง สี่พันตำลึง จนถึงหมื่นแค้น โกฏิตำลึง
ทราบเท่าถึงร้อย โกฏีพัน โกฏิตำลึงเป็นที่สุด ก็ยังหาผู้ที่จะได้ดงธรรมมิได้
จนถึงทรงส่งประเทศมณฑลมีคามนิคมชนบทเป็นต้น แดทรงส่งเค้กวตนิตร
แดพระองค์ ประสงค์จะบูชาผู้ทูลธรรม ก็หาบุคคลผู้ที่จะรับธรรมมิได้ เมื่อ
ไม่ได้ผู้ที่จะได้ดงธรรมโดยนัยนี้ ก็ทรงวิปิตีสารเดือดร้อนในพระหฤทัย จึง
ตรัสว่า เราจะประโยชน์อะไรด้วยราชสมบัติอันปราศจากพระดีทธรรม ทรง
พระราชดำริหัดงนแล้ว ก็ทรงมอบราชสมบัติให้แก่พระยาอุปราช แล้วเสด็จ
เที่ยวไปในประเทศราวป่า เพื่อจะแสวงหาผู้ทูลพระดีทธรรม

ในขณะที่เมื่อพระเจ้าธรรม โสณทกกราช เสด็จเข้าไปประพาสเที่ยวอยู่
ในป่าโดยพระราชประสงค์จะหาผู้ที่ได้ดงธรรมดังนั้น อาสนะของท้าวสักกเทว
ราช ก็แสดงอาการร้อนผิดปกติ เมื่อท้าวสักกเทวราชจะทรงดำริให้ใคร่ครวญ
ซึ่งเหตุนี้ จึงกล่าวพระคาถาประพันธ์ว่า

โย มาตรี วา บิตรี   คุรุ ปาเลติ ธมฺเมน
ทานิ วา พุรฺหุมจริยิ วา   มมิ จาเลติ อาสนา

ความว่า ผู้ใดเป็นผู้เดียวมารดาบิดาครูบาอาจารย์ หรือเป็นผู้บำเพ็ญ
ทานแต่ประพฤติพรหมจรรย์ ผู้นั้นและจะทำเราให้เคลื่อนจากอาสน์ได้
ครันท้าวสักกเทวราชกล่าวคาถาดังนี้แล้ว จึงพิจารณาเข้าไปในมนุษย์โลก

ด้วยทพยจักษุ ก็ได้อวดพระเนตรเห็นพระเจ้าธรรมโศลกกราชนั้น เทียว
 แล้ววงหาผลที่แต่งตั้งพระลัทธธรรมอยู่ในป่า จึงทรงเทวดาริหว่า เราจักนฤมิต
 คนแปลงเพศเป็นผอน แล้วจักขแรงแต่งตั้งโทษในสัตว์รกายอินทรีย์ ว่ามีแต่ชาติ
 ชราพยาธิมรณะเบียดเบียนอยู่นองนิตย ให้พระธรรมโศลกกราชดำริห
 จิตต์ คิดเห็นเป็นอนิจลักษณะก่อน แล้วจะแต่งตั้งธรรมสั่งสอนต่อภายหลัง
 ทรงเทวดาริหนั้นแล้ว จึงนฤมิตคนแปลงเพศเป็นรูปยักษ์ ยืนอยู่ตรง
 พระพักตร์ของพระเจ้าธรรมโศลกกราชนั้น

พระเจ้าธรรมโศลกกราชทอดพระเนตรเห็นรูปยักษ์แปลง ก็มีใต้อวด
 ตกพระทัย ด้วยทรงพระราชดำริหว่า ยักษ์มีรูปเห็นปานดังน ชรอยจะรู้พระ
 ลัทธธรรมเป็นมั่นคง จึงเสด็จเข้าไปยืนอยู่ณที่ใกล้ แล้วตรัสปราไต่กับยักษ์
 แปลงนั้นว่า ข้าแต่ท่านผู้มีบุญญาภพอันยิ่งใหญ่ ในประเทศราวบ้าน มี
 ผู้ใดที่ใครพระลัทธธรรมบ้างหรือไม่ ยักษ์แปลงตอบว่า ดูกกรมหาราช เรา
 นและเปณผุพระลัทธธรรม ฯ ข้าแต่ท่านผู้มีบุญญาภพ ถ้าท่านรู้ธรรม
 ไซ้ ท่านจงแต่งตั้งธรรมนั้นให้ข้าพเจ้าฟังในกาถน ฯ ดูกกรมหาราช เราจัก
 แต่งตั้งธรรมให้ท่านฟังได้อยู่ แต่ทว่า ท่านจักเอาอะไรมากกระทำสักการบูชา
 เราผู้แต่งตั้งธรรมเล่า ฯ ข้าแต่ท่านผู้มีบุญญาภพมาก ถ้าท่านแต่งตั้งธรรม
 ให้ข้าพเจ้าฟังก่อนแล้ว ข้าพเจ้าจักให้ท่านเคียวกินเนื้อในสัตว์ของข้าพเจ้า
 ภายหลัง ฯ ดูกกรมหาราชเจ้า ถ้ากระนั้นเราขอเตือนให้ท่านรู้ว่า เรานม
 ความหิวกระหายเป็นอันมาก อยากจะกินเนื้อท่านก่อนแล้วจึงจะแต่งตั้งธรรม
 ให้ฟัง ถ้าเราไม่ได้กินเนื้อท่านก่อน ก็ไม่สามารถจะแต่งตั้งธรรมให้ท่านฟังได้

เพราะเหตุที่เรามีความหิวกระหายยิ่งนัก ๆ ตูกรมหายกษัตริย์ ถ้าท่านกินข้าพเจ้า
 เสียก่อนแล้ว .ใครเล่าจะเป็นผู้ฟังธรรมของท่าน ๆ ตูกรมหาราชเราหิว
 อหิวรามีความหิวกระหายยิ่งนัก มีอาจที่จะแสดงธรรมให้ท่านฟังก่อนได้
 ท่านจงให้เรากินท่านเสียก่อนเถิด ๆ ข้าแต่ท่านผู้มีบุญญาภาพ ท่านจงรู้
 เถิดว่า การฟังธรรมเป็นลาภของข้าพเจ้า การที่กินเนื้อข้าพเจ้าเป็นลาภของ
 ท่าน ท่านอย่าให้เสียประโยชน์ทั้งสองฝ่ายเลย ธรรมเป็นอาหารของข้าพเจ้า
 ฝ่ายเนื้อของข้าพเจ้าเป็นอาหารของท่าน ท่านจงทำประโยชน์ให้สำเร็จด้วยกัน
 ทั้งสองฝ่ายเถิด

ในลำดับนั้น ท้าวสักกเทวราชยกษัตริย์แปดจึงรับคำว่า ตูกรมหาราช
 คำที่ท่านพูดนั้นแล้ว เป็นประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย รับคำดังนั้นแล้ว ก็
 นฤมิตอัญชนะบรรพตอันใหญ่ สูงประมาณได้สามศอกพยุไว้ไนที่ใกล้ แล้ว
 พูดว่า ตูกรมหาราช ถ้าหากว่า ท่านอาจขึ้นไปบนยอดบรรพตนั้น แล้ว
 โดดลงมาโดยทางอากาศ ทำตนให้ตกตรงปากของเราได้ไซ้ร ในขณะเมื่อ
 ท่านโดดลงมาโดยทางอากาศนั้น เราจักแสดงธรรมให้ท่านฟัง ถ้าเราทั้งสอง
 ต่างทำได้อย่างนั้นแล้ว ธรรมก็จักเป็นลาภของท่าน ส่วนเนื้อของท่านก็จักเป็น
 ลาภของเรา จักสำเร็จประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย

พระเจ้าธรรมโศคนทกราชได้ทรงฟังดังนั้น จึงทรงพระดำริหว่า ใน
 ดั่งสารวฏอันมหัศจรรย์ของตณแต่เบองปตายมิได้ปรากฏนี้ ถ้าเปด้าจากธรรม
 สัมคคความพร้อมเพรียงแห่งธรรม คือ มิได้มีพระธรรมสำหรับ โดกแล้ว
 สัตวทั้งหลายก็มิได้มีความปราถนาที่จะฟังธรรม จะมีแต่กระทำปาณาติบาต

อทินนาทาน แลประพฤติกามมิจฉาจารกถาวมุสาเลพิยสุราเมรยเป็นต้น บาง
 พวกก็ทำแต่การอกุศลต่าง ๆ คือ ฆ่าสัตว์กรฆ่าแพะแกะแลฆ่าเนื้อฆ่านก เปรียบ
 ดูกุศลว่าทารกทั้งหลายของชาวบ้านที่มิได้รู้จักการที่เป็นบุญแต่บาป การที่สัตว์
 ทั้งหลายเป็นไปดังนี้ ก็เพราะมิได้สดับฟังพระสัทธรรมนั้น อนึ่งสัตว์ทั้งหลาย
 ที่ร้องไห้รกกกันอยู่ในสังสารวัฏ คือบุตรธิดาเป็นต้นร้องไห้ถึงบิดามารดา ๆ ร้อง
 ให้เศร้าโศกถึงบุตรธิดาเป็นต้น ถ้าจะประมาณน้ำอัสลุตก็มากกว่าในมหา
 สัมพุทธทนต์ เมื่อนรชนผู้มเมธาอนตมามีความระลึกรู้ว่า พระสัทธรรมเป็น
 สิ่งที่จะนำมาซึ่งผลแลอนันต์อันยิ่งใหญ่ ฟังบริจาตทพยเพราะเหตุจะรักษา
 ร่างกายของตน หรือบริจากร่างกายเพราะเหตุจะรักษาชีวิตของตนไว้ หรือ
 บริจาคชีวิตของตนเสียเพราะเหตุที่จะรักษาพระสัทธรรมไว้ หรือบริจาทัง
 ทพยทั้งกายทั้งชีวิต เพื่อจะได้สดับฟังพระธรรมที่มีผลอนันต์อันยิ่งใหญ่
 เพราะฉนั้น กาลนี้เราควรจะได้ละชีวิตร่างกายของเราให้เป็นอาหารแก่มหายกษ
 เพื่อจะได้สดับฟังพระสัทธรรมให้เต็มถึงความปราณา

เมื่อพระเจ้าธรรมโศลกเทศกราชทรงพิจารณาเห็นเหตุดังนี้ จึงตรัสว่า
 ข้าแต่มหายกษผู้มอานุภาพ เราจะยอมทำตามถ้อยคำของท่าน ให้เป็นการ
 ดำริจะประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย ครั้นตรัสดังนั้นแล้ว ก็เสด็จไปบนบรรพตทรง
 ยืนอยู่ยอดภูเขาแล้ว มีพระราชดำรัสตรัสประกาศว่า ข้าแต่หมู่เทพยดา
 ทั้งหลายผู้เจริญ ขอเทพยเจ้าทั้งปวงจงสดับคำของข้าพเจ้าไว้เป็นที่พิชฌยาน
 ข้าพเจ้าจะละร่างกายพร้อมทั้งชีวิต ให้เป็นอาหารแก่มหายกษ เพื่อประโยชน์
 จะฟังพระธรรมในกาลนี้ จะได้ปราณนามมนุษย์สมบัติ แลสวรรค์สมบัติ แล

พรหมสมบัติ แด่ดาวกสมบัติ แด่ปัจเจกพุทธสมบัติ แด่สมบัติทั่วทุกโลกบาด
 แด่จักรวาลสมบัติ แด่ณิกามาพจรสมบัติ แด่สมบัติในพรหมโลก ๑๖ ชั้นฟ้า
 ก็ห้ามมิได้ โดยแท้ การที่ข้าพเจ้าได้ระว่างกาย แด่ชีวิตให้เป็นทานแก่มหาภัยกษ
 ประสงค์จะสดับพระสัทธรรมในครั้งนี้ โดยปราถนาจะได้ตรัสเป็นพระพุทธรเจ้า
 อันตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณ เพื่อจะเปลื้องตนแดนขันธ์ตัวให้พ้นจากจตุร โยฆ
 สงสาร ในอนาคตกาลภายภาคหน้า ขอเทพยเจ้าทั้งหลายจงเป็นที่พิยัพยาน
 ของข้าในกาลนี้

ในลำดับนั้น ท้าวโกศลียักษ์แปลงจึงกล่าว ว่า ดูกรมหาราช ท่านจงโดด
 ลงมาโดยอากาศ ทำตนให้ตกลงตรงเข้าไปในปากเราในกาลนี้ พระเจ้าธรรม
 โสณทักราชจึงตรัสว่า ข้าแต่มหาภัยกษ เราบริจาชีวิตของเรากับทั้งราช
 สมบัติของเราให้แก่ท่าน เพื่อประโยชน์จะฟังพระสัทธรรมของท่าน เพราะฉนั้น
 ท่านจงรับแสดงธรรมให้เราฟัง โดยเร็วพลันในกาลนี้ มีพระราชดำรัสดังนี้แล้ว
 ก็มีพระราชหฤทัยประกอบด้วยปีติโสมนัส จึงโดดลงมาจากยอดบรรพตโดย
 ทางนภาอากาศ

ในกาลนั้น ท้าวล็กกเทวราชยักษ์แปลง ไม่สามารถจะดำรงเพศเป็น
 ยักษ์อยู่ได้ ก็กลายเพศเป็นท้าวสหัสันยเทวราช เหาะขึ้นไปรับองค์พระเจ้า
 ธรรม โสณทักราชด้วยพระพาหา แด่สมมัตติพิยให้ถูกต้องประคองไว้แนบ
 พระอุระประเทศ อุ่มเหาะไปยังดาวดึงส์เทวสถาน ครั้นถึงจึงวางพระเจ้า
 ธรรม โสณทักราช ให้นัสถนาการเห็นอภินิหารทุกมพิลคีตาอาสน์ ณภายใต้
 ปาริณตกรุกขมุตแล้ว ก็บูชาด้วยเครื่องสักการณ์มาตาแดของหอมที่พิยเป็นต้น

เมื่อจะแสดงธรรมให้พระเจ้าธรรมโศลกเทศกฟัง จึงกล่าวพระคาถาว่า

อนิจจา วต สขารา	อุปฺปาตวยธมฺมิโน
อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ	เตสํ วุปฺสโม สุขุ
อนิจจา สพฺพสขารา	ยทา ปญฺญา ย ปสฺสตี
อถ นิพฺพินฺนตี ทุกฺเข	เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา

ความว่า สังขารทั้งหลายเป็นของไม่เที่ยง มีความเกิดขึ้นแต่ความ

เสื่อมไปเป็นธรรมดา เมื่อเกิดขึ้นเป็นรูปกายแล้วก็ดับไป ความระงับสังขาร

ได้ขึ้นเป็นความสุข บุคคลมาพิจารณาเห็นว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง

ด้วยปัญญาในกาลใด ผู้พิจารณาเห็นนั้น ก็ย่อมเห็นอภัยในทุกข์เมื่อเห็น

การที่มีความอภัยในทุกข์นี้ เป็นหนทางแห่งความบริสุทธิ์

เมื่อท้าวสักกเทวราชแสดงธรรมเทศนา แก่พระเจ้าธรรมโศลกเทศก

ดังนี้แล้ว จึงแสดงทิพยสมบัติในเทวโลก ให้พระเจ้าธรรมโศลกเทศก

ทอดพระเนตร แล้วจึงมีเทวดารัสว่า ดูกรมหาราช ความปราถนาของท่าน

ได้สำเร็จถึงที่สุดแล้ว คือท่านปราถนาจะทรงสถับพระธรรมเทศนา บัดนี้เรา

ก็ได้แสดงธรรมิกถาให้ท่านฟังแล้ว ท่านจงมนสิการทำไว้ในใจให้มั่นคงเกิด

ครันท้าวสักกเทวราชตรัสดังนี้แล้ว เมื่อจะทรงสรรเสริญพระเจ้าธรรมโศลก

เทศกให้ยิ่งขึ้นไป จึงตรัสว่า ดูกรมหาราช ตัวท่านจักได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้า

ในโลก ทรงพระนามว่าโคตมสัมมตังความปราถนาของท่าน แล้วจักเป็นนายก

ผู้มีชาติศิวให้พ้นจากโอฆสงสาร ได้บรรลุมรรคผลนิพพานเป็นที่สุด บัดนี้

พระองค์จึงลงไปในมนุษยโลก แล้ววยราชสมบัติโดยทศพิธราชธรรมจรรยา

ไม่เห็นข้าเท่าใด ค่อยไปในอนาคตกาลภายหน้า ท่านก็จักได้ตรัสเป็นพระพุทธรูป
ดีพัพัญญูในโลกนี้ ทำวชิรปาณัตริสต์ตั้งนแล้ว ก็พาพระเจ้าธรรมโศคนทก
ราชลงมาจากเทวโลก แล้วให้ประดิษฐานครองราชสมบัติอยู่ในเมืองพารา
ณดี เมื่อจะประสูติทพรให้เกิดความดีด้วยอายุยืนยาว จึงกล่าวพระคาถาว่า

ยาว ตัญจนุตติ เสเลนโต จนุทสุริยา วิโรจนติ
ดาว ตัญจติ โส ราชา รชชํ ปาเลตุ สพพทา

ความว่า บรรพตอันแล้วด้วยศีลตามนามว่าดีเนรุคิริ ยังประดิษฐาน
อยู่ในโลกนี้ตราบใด พระจันทร์พระอาทิตย์ทั้งสอง ยังส่องโลกให้สว่างไสว
อยู่ตราบใดก็ดี พระองค์จึงเสวยราชย์รักษาแคว้นแคว้นราชธานีอยู่ทุกเมื่อ ดัน
ถาดตราบนนเทอญ

ทำวดีกเทวราชประสูติทพรด้วยประการตั้งนแล้ว จึงตรัสสอนพระเจ้า
ธรรมโศคนทกราช ให้ตั้งอยู่ในพระอัมมาทธรรม แล้วนิวัตนาการกลับยัง
เทวโลกเข้าสู่เวชยันตวิมาน

ฝ่ายพระเจ้าธรรมโศคนทกราชนั้น ก็ทรงบำเพ็ญบุญญาภิสมภารมีทาน
บริจาคเป็นต้น ครั้นทำตายชนธ ดันพระชนม์ ก็ขึ้นไปบังเกิดในดุสิตเทวพิภพ

สตถา อิมํ ชมฺมเทสนํ อหริตฺวา สมนเดจฺพระบรมนราศฺภผู้ค้ำค้ำดา
ทรงนำเรื่องในอดีตกาลมาตรัสเทศน์นาดังนแล้ว จึงทรงประกาศอริยสัจจกถา
เมื่อจบพระอริยสัจจเทศน์นาดังนนั้น เทพยดาแถมมนุษย์ทั้งหลายมากด้วยกัน
ต่างได้บรรดุธรรมาภิสมัยมีพระโสดาเป็นต้น สมนเดจฺพระทศพลจึงทรงประชุม

ชาดกว่า พระราชมารดาในครั้งนั้นกัลป์ชาติมา คือพระมหายาพุทธมารดา
 ในกาลนี้ พระราชบิดาในครั้งนั้นกัลป์ชาติมา คือพระเจ้าสุทโธทรมหาราช
 พุทธบิดาในกาลนี้ ท้าววชิราปณีสักกเทวราชในครั้งนั้นกัลป์ชาติมา คือ
 พระอนุรุทธในกาลนี้ พระอัครมเหสีในครั้งนั้นกัลป์ชาติมา คือพระพิมพา
 ยโสธราในกาลนี้ ราชบริษัทยังหลายในครั้งนั้นกัลป์ชาติมา คือพุทธบริษัทย
 ในกาลนี้ พระยาธรรมโศลกทราชนในครั้งนั้นกัลป์ชาติมา คือพระศถาคคณแด
 ทานทั้งหลายจงทรงจำชาดกไว้ดังศถาคคณแดตงมาในกาลนี้

จบธรรมโศลกชาดก

